ŐRSÉG

63.szám 2021. december

Szabó Ernő

Egy élet a magyar kultúráért – Ein Leben für die ungarische Kultur

ŐRSÉG - DIE WART
NR. 63

A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület
tájékoztató lapja

Informationsblatt des
Burgenländisch-Ungarischen
Kulturvereines

Házi áldás

Hol hit, ott szeretet,
Hol szeretet, ott béke,
Hol béke, ott áldás,
Hol áldás, ott Isten,
Hol Isten,
ott szükség nincsen.

sádlá izáH

,teteresz tto, tih loH
,ekéb tto, teteresz loH
,sádlá tto, ekéb loH
,netsI tto, sádlá loH
,netsI loH,
.nescnin gésküzs ttO

Göttlicher Haussegen

Wo Glaube, da Liebe,
Wo Liebe, da Friede,
Wo Friede, da Segen,
Wo Segen, da Gott,
Wo Gott, keine Not.

Ernő bácsi gyerekkorában visszafelé olvasva tanulta meg a *Házi áldás* sorait. Az *Alsóőri Otthon* múzeum látogatói a mai napig hallhatják az ő előadásában. | In seiner Kindheit lernte *Ernő bácsi* den Haussegen rückwärts. Die Besucher des *Unterwarter Heimathauses* können diesen bis heute von ihm hören.

Kedves Tagok! Tisztelt Olvasók!

Őrség folyóiratunk idei száma a *Burgenlandi Magyar Kultúregyesület* utolsó élő alapító tagjáról, a kilencvenéves *Szabó Ernő*ről, *Ernő bácsi*ról szól. Ezzel szeretnénk kifejezni tiszteletünket az életműve előtt, amit a magyar kultúrának és az őrvidéki magyarságnak szentelt. Nevét és tisztán csengő énekhangját nemcsak Burgenlandban, hanem a határon túl is ismerik azok, akik valaha látogatást tettek az *Alsóőri Otthon* múzeumban. Visszaemlékezései alapján a régi időkbe szeretnénk meghívni és elkalauzolni az olvasókat.

Ernő bácsi Alsóőrött látta meg a napvilágot és a mai napig a burgenlandi magyar faluban él. Nem volt egyszerű élete, ahogy a két világháború között született gyermekek egyikének sem. Emellett családi tragédiák is sújtották a gyerekkorát. A sok nehézség ellenére mindig megőrizte vidámságát és humorát.

Nemcsak személyisége lehet példa előttünk, hanem az a fajta életszemlélete is, ami a közösség érdekeit tartja szem előtt. *"Sohasem akartam előre kerülni és mindig előre kerültem, nem tudom, hogy milyen sorsjegyet húztam."* – mondta az egyik interjú alkalmával, amelyek alapján az *Őrség* folyóirat idei száma létrejött. *Ernő bácsi* a burgenlandi magyar közösség aktív tagjaként polgármester volt Alsóőrött, segített a *Burgenlandi Magyar Kultúregyesület* megalapításában, az ő nevéhez fűződik az utolsó alsóőri rönkhúzás megszervezése, az *Alsóőri Otthon* múzeum létrehozása, ahol a mai napig szívesen kíséri végig a látogatókat. És ez csak néhány azokból a tisztségekből, amelyeket önként vállalt.

Életét meghatározták a magyar népcsoport azon eseményei, amelyekre ma már hagyományként tekintünk. *Ernő bácsi* pedig aktív alakítója volt a történéseknek. Tagja volt a színjátszócsoportnak, az *Alsóőri Dalárdá*nak, az *Alsóőri Önkéntes Tűzoltóegylet*nek, a *Vízügyi Intézmény*nek is. A következő oldalakon családjáról, gyerekkoráról mesél és olyan alsóőriekre is visszaemlékszik, akik már régen nincsenek közöttünk. Emlékeit, nótáit és különleges őrvidéki magyar mondatait az *Őrség* folyóiratban is szeretnénk megőrizni az utókor számára.

A szerkesztőség

Geschätzte Mitglieder! Werte Leser!

Die diesjährige Ausgabe unserer Vereinszeitschrift *Őrség* ist dem 90-jährigen *Ernst Szabó* – besser bekannt als *Ernő bácsi* – gewidmet, seineszeichens das letzte lebende Gründungsmitglied des *Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins.* Wir möchten hiermit seinem Lebenswerk Respekt zollen, hat er sich doch gänzlich der ungarischen Kultur und dem Ungarntum in der Oberen Wart verschrieben. Sein Name und seine legendäre Stimme sind nicht nur im Burgenland bekannt, sondern jenseits der Grenze auch all jenen, die das *Unterwarter Heimathaus* besucht haben. Anhand seiner Erinnerungen laden wir die Leser zu einer Reise in vergangene Zeiten ein.

Seit seiner Geburt lebt *Ernő bácsi* im ungarischen Ort Unterwart im Burgenland. So wie andere Kinder, die in der Zwischenkriegszeit geboren wurden, hatte auch er kein leichtes Leben. Familiäre Schicksalsschläge erschwerten zudem seine Kindheit. Allen Schwierigkeiten zum Trotz konnte er sich sein fröhliches Wesen und seinen Humor stets bewahren. Nicht nur *Ernő bácsi*s Charakter ist vorbildhaft, sondern auch seine Lebensanschauung, immer im Interesse der Gemeinschaft zu handeln. *"Ich habe mich nie vorgedrängt und bin doch immer in der ersten Reihe gelandet – ich weiß nicht, warum das Schicksal mir so gesonnen war."* – sagte er in einem der zahlreichen Interviews im Zuge der Recherche für die diesjährige Ausgabe unserer Vereinszeitschrift *Őrség.*

Als aktives Mitglied der burgenlandungarischen Gemeinschaft war *Ernő bácsi* Bürgermeister von Unterwart, Mitbegründer des *Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins,* organisierte das letze Blochziehen in Unterwart und war federführend bei der Gründung des *Heimathaus Unterwart,* wo er auch heute noch persönlich durch das Museum führt. Sein Leben war bestimmt durch jene Aspekte der ungarischen Volkskultur, die wir heute gerne als Brauchtum bezeichnen. *Ernő bácsi* prägte als Mitglied des Theatervereines, des *Männergesangsvereins*, der *Freiwilligen Feuerwehr* und des örtlichen *Wasserverbandes* aktiv das Vereinsleben in Unterwart. Auf den folgenden Seiten erzählt er über seine Familie, seine Kindheit und auch über manche, die schon lange nicht mehr unter uns sind. Seine Erinnerungen, seine Lieder und seine einzigartigen burgenlandungarischen Redewendungen möchten wir in unserer Vereinszeitschrift *Őrség* für die Nachwelt bewahren.

Die Redaktion

Unterwarter Heimathaus - Alsóőri Otthon
Híd a múltból a jövőbe

"Ahányszor jövök a múzeumba, annál jobban tetszik!" – mondja huncut mosollyal a kilencvenéves *Szabó Ernő,* ismertebb néven *Ernő bácsi.* Amint belép a szeretettel berendezett tájmúzeumba, nemhogy éveket fiatalodott, hanem a termek és a több mint 4200 kiállítási tárgy is új életre kelnek. Mintha hazajönne. Nem csoda, mivel ez a múzeum az eseménydús életét tükrözi. Ismeri mind a tizenegy gyereket, akik ebben a házban nőttek fel az 1850-es évek óta. Minden egyes szöget maga vert be. Pontosan tudja minden tárgyról honnak származik, kié volt és mire használták. És minden egyes nap még több odaadással törődik ezzel a kinccsel.

A néprajzi és kultúrtörténeti tárgyak gyűjteménye jóval a múzeumegyesület 1965-ös megalakulása előtt elkezdődött, mivel a legelső darabokat *Ernő bácsi* már az inasévei idején begyűjtötte. Keresztapja, *Szabó Tamás* hatvanhét évesen visszajött Amerikából. Nyugdíjas éveiben rengeteg ideje volt és házról házra jártak közös barátjukkal *"Cilinder Pista" Farkas István*nal, hogy az elhagyatott házakból régi tárgyakat gyűjtsenek. Műszak után *Ernő bácsi* csatlakozott hozzájuk teherautójával.

A gyűjtemény első helye a régi iskola padlása volt, de helyhiány miatt hamarosan a régi *Farkas kocsmá*ba költözött. Amikor ezt lebontották, közös barátjuk, *"Cilinder Pista"* házában az istállót, pincét és pajtát múzeummá alakították át. Alapító tagként és újonnan megválasztott polgármesterként 1965-ben *Ernő bácsi* két nagy határozatot hozott: Alsóőrnek kell legyen saját helytörténeti múzeuma és egy saját focipályája – ő volt a labdarúgó egyesület és a helyi *Vízügyi Intézmény* alapító tagja. Aktívan tevékenykedett az önkéntes tűzoltóságban és tagja volt a *Dalárdá*nak. 1964-ben szervezte meg az utolsó rönkhúzást, melyet apja is szervezett még 1924-ben. Erre a szokásra farsang idején került sor, ha az előző évben nem volt esküvő a faluban. A határ legnagyobb fáját kiválasztották és kivágták. Menyasszonyként feldíszítve, a falu népe végigvonult vele a többnyire 50 év feletti agglegények kíséretében.

A hagyományőrzés mindig is szívügye volt *Ernő bácsi*nak. Az amatőr színház volt a mindene. Nem volt olyan színdarab, amelyben ne ragadtatta volna el lelkesedésével a közönséget. Szerepei gyakran több mint 300 feleletet tartalmaztak, melyet biciklin tanult meg, a munkahelyére Nagyszentmihályra vezető közel 8 km-es úton. Előfordult, hogy egyetlen télen három különböző darabot adtak elő – az új szövegeket közvetlenül az utolsó előadás után osztották ki. Mivel az összes darabot kívülről tudta, társai számára fontos támasz volt. *Ernő bácsi* híres énekes, és kiterjedt repertoárját nem csak a színpadon mutatta be – hanem ma is szívesen énekli kedvenc dalait a múzeum bemutatóján.

Valóban könnyebb megmondani, mit nem csinált, mint felsorolni azokat a dolgokat, amelyekben részt vett. Hatalmas hangját istenadta tehetségnek tekinti, amelyet használnia kell. Az ének szeretetét az anyatejjel szívta magába, édesanyja az élet legnehezebb időszakában is optimista volt. Az éneklés, a legnehezebb munkát is megkönnyítette, akár a mezőn dolgozva, tollfosztáskor vagy disznóvágáskor – a legszebb dallamok baráti körben csendültek fel.

Nagy hatással volt rá nagyapja, aki az első világháború veteránjaként állt mellette, amikor *Ernő bácsi* tízéves korában 1941-ben a háborús zavargások alatt elveszítette édesapját, a következő évben tizenhat éves bátyja meghalt, az összes többi fiútestvérét besorozták, másik nagyapja az első világháborúban meghalt és tizenhárom évesen neki kellett átvennie a gazdaságot. Noha eredetileg szabó szeretett volna lenni, nagyapja kérésére megtanulta a nyerges- és szíjgyártó szakmát, később a kárpitos és festő szakmát is. Az összes kitanult szakmát minden nap

felhasználja a múzeum és a tárgyak karbantartásakor. Szeretettel gondozza Burgenland egyetlen magyar múzeumát és annak berendezését, így életben tartva. Olyan benyomást kelt, mintha még mindig lakna ott valaki. A legfigyelemreméltóbb darabok közé tartozik *Erdődy gróf* vasvörösvári díszhintója, a kocsis ruhája, egy 16. századi gyalupad, egy őselefánt térdkalácsa (lelőhelye Alsóőr) és egy tehén ököl nagyságú veseköve.

Ernő bácsi önfeláldozó munkájáért a legnagyobb elismerést 1995. május 18-án kapta, amikor *Karl Stix* burgenlandi tartományfőnök, és a két államfő – *Thomas Klestil* és *Göncz Árpád* – egyszerre voltak vendégek a múzeumban. A népi kultúra megőrzése iránti fáradhatatlan elkötelezettségének elismeréseként összesen 24 kitüntetést kapott, köztük *Burgenland Tartomány Érdemkeresztj*ét és a *Kulturális Díj*át.

Alázattal elismeri, hogy a sors kegyes volt iránta: *"Az életnek számos jó oldala van, sajnos van néhány, ami nem jó, de hálás vagyok, hogy a múzeum az én segítségemmel valósulhatott meg. Alsóőr, Felsőőr és Őrisziget magyar lakosai mind nagyon támogattak minket."* Nagyon fontos számára a hagyományőrzés és mindenekelőtt a tudás átadása. Keserűség nélkül emlékszik vissza a régi időkre: *"Jó volt fiatalként! A sors kegyes volt hozzám!" Ernő bácsi* a szülőfaluhoz fűződő szoros kapcsolat ellenére egy nyitott beállítottságú, modern gondolkodású ember. Épp az *Alsóőri Otthon* múzeum egy projekt keretében, *Burgenland tartomány*ának támogatásával dokumentálja az életét, hogy a múlt értékei a jövő generáció számára is megmaradjanak, melyben mindkét lánya támogatja, akik egyszerre támaszai és jobbkezei.

Unterwarter Heimathaus - Alsóőri Otthon
Eine Brücke vom Gestern ins Morgen

"Je öfter ich in das Museum komme, umso besser gefällt es mir hier!" – sagt der 90-jährige *Ernő Szabó* – besser bekannt als *Ernő bácsi* – mit einem schelmischen Lächeln. Sobald er das liebevoll eingerichtete Museumsensemble betritt, erscheint nicht nur er selbst um Jahre verjüngt, sondern auch die Räume, und die mehr als 4.200 Exponate erwachen zu neuem Leben. Als würde er heimkommen. Kein Wunder, denn immerhin spiegelt das Museum sein bewegtes Leben wider. Er kennt alle elf Kinder, die in diesem Haus seit den 1850-er Jahren groß geworden sind. Jeden einzelnen Nagel hat er selbst eingeschlagen. Von jedem Ausstellungsstück weiß er genau, woher es stammt, wem es gehörte und wofür es verwendet wurde. Und jeden einzelnen Tag pflegt er auch heute noch hingebungsvoll diesen Schatz.

Die Sammlung volkskundlich und kulturgeschichtlich bedeutsamer Gegenstände nahm ihren Anfang bereits lange vor der Gründung des Museumsvereines im Jahr 1965, denn die allerersten Stücke hat *Ernő bácsi* bereits während seiner Lehrzeit gesammelt. Als sein Patenonkel *Tamás Szabó* aus Amerika zurückkam, war dieser 67 Jahre alt. Im Ruhestand hatte dieser reichlich Zeit und ging mit dem gemeinsamen Freund *"Cilinder Pista" István Farkas* von Haus zu Haus,

um alte Gerätschaften aus Abbruchhäusern zusammenzutragen. Nach Feierabend hat sich *Ernő bácsi* ihnen mit seinem Lastwagen angeschlossen.

Der erste Standort der Sammlung war der Dachboden des alten Schulgebäudes, aus Platzmangel wurde er aber bald in den alten *Gasthof Farkas* verlegt. Als dieser abgerissen wurde, richtete man im Haus des gemeinsamen Freundes *"Cilinder Pista"* Stall, Keller und Scheune ein. Als Gründungsmitglied und frisch gewählter Bürgermeister fasste *Ernő bácsi* 1965 zwei große Vorsätze: Unterwart sollte endlich ein eigenes Heimatmuseum bekommen und einen eigenen Fußballplatz – denn auch im Sportverein war er Gründungsmitglied, ebenso wie beim örtlichen Wasserverband. Zudem war er bei der *Freiwilligen Feuerwehr* und im traditionsreichen *Männergesangsverein* aktiv. 1964 organisierte er das letzte Blochziehen, das davor zuletzt sein Vater 1924 veranstaltete. Dieser Brauch fand im Fasching statt, wenn es ein Jahr zuvor keine Hochzeit im Dorf gab. Der größte Baum im Hotter wurde ausgesucht und umgeschnitten. Als Braut geschmückt wurde dieser in einem festlichen Umzug von hauptsächlich über 50-jährigen Junggesellen durch das Dorf gezogen.

Die Erhaltung der Traditionen war für *Ernő bácsi* schon immer eine Herzensangelegenheit. Seine Leidenschaft galt aber eindeutig dem Laientheater. Es gab kein Stück, in dem er in seinerJugend nicht mit Leib und Seele das Publikum begeisterte. Seine Rollen umfassten nicht selten mehr als 300 Passagen, die er auf dem Weg zu seinem Arbeitsplatz auf dem Fahrrad ins gut 8 km entfernten Großpetersdorf einstudierte. Mitunter wurden in einem einzigen Winter bis zu drei verschiedene Stücke aufgeführt – sofort nach der letzten Vorstellung wurden die neuen Texte ausgeteilt. Da er meist das ganze Stück auswendig konnte, war er gleichzeitig verlässlicher Souffleur für seine Mitspieler. Seine weit über die Region hinaus bekannten Gesangskünste und sein umfangreiches Repertoire stellte *Ernő bácsi* nicht nur auf der Bühne unter Beweis – auch heute noch stimmt er gerne eine seiner Lieblingsmelodien in einer persönlichen Führung durch das Museum an.

Die Frage, was er nicht gemacht hat, ist wahrlich leichter zu beantworten, als vollständig aufzuzählen, woran er alles beteiligt war. Seine heute noch kolossale Stimme sieht er als gottgegebenes Talent, das genützt werden soll. Die Liebe zum Singen hat er von seiner Mutter in die Wiege gelegt bekommen, die selbst in den schwersten Lebenslagen den Blick nach vorne richtete. Dadurch fiel auch die

schwerste Arbeit leichter, ob auf dem Feld, beim Federnschleißen oder beim Sautanz – in geselliger Runde erklangen die schönsten Melodien.

Ebenso geprägt hat ihn der Großvater, der ihm als Veteran des Ersten Weltkrieges unterstützend zur Seite stand, als *Ernő bácsi* mit 10 Jahren in den Kriegswirren des Jahres 1941 seinen Vater verlor, im Jahr darauf sein 16-jähriger Bruder starb, alle anderen Brüder eingezogen wurden, sein anderer Großvater im Ersten Weltkrieg gefallen war und er mit 13 Jahren die Wirtschaft auf dem Erbhof übernehmen musste. Obwohl er ursprünglich Schneider werden wollte, erlernte er auf Wunsch des Großvaters den Beruf des Sattlers & Riemenmachers, später auch jenen des Tapezierers & Bettwarenerzeugers sowie des Malers. Alle fünf erlernten Handwerke und sein Geschick nutzt er tagtäglich zur Instandhaltung der Arkadenhäuser und der Ausstellungsstücke des Heimathauses. In liebevoller Kleinarbeit pflegt er das einzige ungarische Museum des Burgenlandes und dessen Inhalt, welches er somit lebendig hält. Es erweckt den Eindruck, als wäre es immer noch bewohnt. Zu den bemerkenswertesten Stücken gehören die Paradekutsche des *Grafen Erdődy* aus Rotenturm samt Kutscheruniform, eine Drechselbank aus dem 16. Jahrhundert, die Kniescheibe eines Urelefanten (Fundort Unterwart) und der faustgroße Nierenstein einer Kuh.

Die größte Wertschätzung seiner aufopfernden Arbeit widerfuhr *Ernő bácsi* am 18. Mai 1995, als neben dem damaligen burgenländischen Landeshauptmann *Karl Stix* mit *Thomas Klestil* und *Árpád Göncz* gleichzeitig zwei Staatsoberhäupter im Museum zu Gast waren. In Anerkennung seines unermüdlichen Engagements zur Bewahrung der Volkskultur wurde er mit insgesamt 24 Auszeichnungen geehrt, dazu zählen auch das *Verdienstkreuz* und der *Kulturpreis des Land Burgenlandes.*

Dennoch bescheiden bekennt er, dass das Schicksal es gut mit ihm gemeint hat. *"Das Leben hat viele gute Seiten, leider auch einige weniger gute, aber ich bin dankbar, dass das Museum durch meine Mithilfe verwirklicht werden konnte. Die Bevölkerung der ungarischen Orte Unterwart, Oberwart und Siget in der Wart hat uns dabei sehr unterstützt."* Die Erhaltung der Tradition und vor allem die Weitergabe seines Wissens ist ihm ein großes Anliegen. Völlig frei von Wehmut erinnert er sich gerne an die alten Zeiten: *"Schön war es als Junger! Das Schicksal war mir gnädig."* Trotz aller Heimatverbundenheit ist *Ernő bácsi* ein weltoffener, modernen Errungenschaften gegenüber aufgeschlossener Mensch. So läuft aktuell ein Projekt – unterstützt vom *Land Burgenland* – zur Dokumentation seines Lebens(-werkes), um die Vergangenheit auch für die zukünftigen Generationen lebendig zu halten. Unterstützt wird er dadurch vor allem von seinen beiden Töchtern, die ihm Stütze und rechte Hand zugleich sind.

Családi gyökerek

Szabó Ernő 1931. október 9-én látta meg a napvilágot a *Jutka*-házban, Alsóőrött, a hétgyermekes *Szabó család* legkisebb fiaként. *"A Jutka gyerekek jöttek mint a sablonok."* – mesélte *Ernő bácsi* a családjáról.

Édesapja, *Szabó Ferenc "Ferkó"* 1897-ben, édesanyja, *Júlia* 1896-ban született. *"A nép nagyon szerette a szüleimet."* – emlékezett *Ernő bácsi,* akinek már gyerekkorában szembesülnie kellett az élet árnyoldalával. Édesapját tízéves korában veszítette el, egy súlyos baleset következtében. 1941 karácsonya előtt, a második világháború idején érvényben lévő elsötétítési parancs miatt *Ferenc* kivilágítatlanul utazott. Szabaron vásárolt lovaival a postaúton hazafelé tartott a sötétben, amikor egy autó hátulról belehajtott. *Ferenc* súlyos sérülései következtében hunyt el. A tragédia után alig telt el egy év, amikor *Ernő bácsi* bátyja, az 1926-ban született *Ottó* szívelégtelenségben tizenhat évesen váratlanul elhunyt. A hét testvér közül a legfiatalabb bátyja, az 1929-ben született *Jóska* is idő előtt, még csecsemőkorában távozott az élők sorából. *Ernő bácsi* gyerekkorát családi tragédiák övezték, amelyek édesanyja számára is rengeteg fájdalmat jelentettek. Mindezek ellenére *Júlia* erős maradt és gyermekei miatt a jövő felé tekintett. *"Nehéz volt édesapátok sírjába nézni, de még nehezebb Otti sírjába. Az életnek tovább kell menni."* – mondogatta édesanyja a tragédiák után. *Júlia* erős asszony volt. A nehézségek és a tragédiák ellenére is szerette az életet és továbbra is tudott nevetni, megőrizte jókedvét és optimizmusát. Imádta a zenét és mindig csak énekelt. *"Kedvesen énekelt a kapálásnál."* – emlékezett rá *Ernő bácsi. Júlia* számtalan dalt ismert, németül nem beszélt és 1965-ben bekövetkezett haláláig naponta ⅛ vörösbort ivott.

Ernő bácsi apai nagyapja *Szabó János*, nagyanyja *Rozi* volt. Anyai nagyszülei *Luipersbeck József* és *Anna* voltak. *Szabó János* elesett, *Luipersbeck József* megsérült az első világháborúban. Édesapja halála után gyerekként kellett átvennie a gazdaság vezetését, édesanyja apja, *József* jelentette a legnagyobb lelki támaszt unokája számára. A gazdaság mindennapi munkájában tevőlegesen részt venni nem tudott, az első világháborúban szerzett sérülése miatt. *Ernő bácsi* úgy emlékszik rá, hogy amikor jó kedve volt, átkarolta a feleségét, *Annát* és a következő dalt énekelte: *"Gyere rózsám, tartsd a lovamat, hadd kössem fel véres kardomat, kiverjük a Szerbiát, visszajövök tehozzád, szép Magyarország. Akárhogyan dörög az ágyú, magyar nem fél a Szerbiától, mert a magyar nem enged, míg egy csöpp vér nem ered, akármennyit szenvedett."* Nagyapjánál volt elhelyezve a község egyetlen bikája és a füstölője is, ami megélhetést jelentett a családnak. A második világháború idején két lovuk és két ökrük volt, valamint a családjuknak volt először kaszálógépe a faluban, amivel *Ernő bácsi* már tizenkét évesen dolgozott. Nagyanyjának, *Anná*nak is volt kedvenc nótája, méghozzá a *Csendes kis legénylakásban* kezdetű nóta. Unokáját főztjével csalogatta otthonukba, *Ernő bácsi* pedig kedvére válogathatott mindkét nagyanyja főztjéből. Szívesen emlékszik vissza vendégszeretetükre és a közös étkezésekre. Kedvenc reggelije a rántott leves volt, kedvenc süteménye pedig a "Spitzbui", testvérei a sült tojást és a tejes teát, a "suppe"-t és a meggyteát szerették. Anna nagymama különösen odafigyelt az összes testvérre és mindenkinek a kedvencét készítette. *"Mind a két házban otthon voltam."* – mesélte *Ernő bácsi.*

A második világháború idején *Ernő bácsi* három bátyjának, *Edé*nek, *János*nak és *Frigyes*nek be kellett vonulnia a frontra. *János* és *Ede* a Monte Cassinó-i csatában harcoltak, *Frigyes* Oroszországban. *János* és *Frigyes* is megsérültek a háborúban. *János* a hátába és a vállába is lövést kapott, egy vasvörösvári és egy felsőőri katona mentette meg az életét és a "Spieß", az őrmester három nap szabadságot engedélyezett neki. *Ernő bácsi* egy kedves emléket őriz a mai napig *János*ról, aki kőműves volt Vasvörösváron és az első fizetéséből egy kalapot vett kisöccsének, amit mindig büszkén viselt. Bátyja telente söprűt kötött és kosarat font, amihez *Ernő bácsi* vitte az alapanyagokat.

1955. április 30-án vette feleségül *Moór Margit*ot. Mivel mindketten falubeliek voltak, ismerték egymást, de *Ernő bácsi* nem felejti el sohasem azt a pillanatot, amikor majdnem összeütköztek a házuk előtt. Ő sétált, *Margit* viszont olyan gyorsan biciklizett, hogy csak későn vették észre egymást és majdnem összeütköztek. Kapcsolatukból

szerelem lett és igyekeztek időben összeházasodni, azért is, mert *Margit* nagymamája akkoriban nagyon beteg volt, és halála esetén nem akartak még a gyászévvel is várni az esküvőig. A nagymama végül még három évig élt a lakodalmuk után. *Margit* nagypapája, *"Juci Jancsi bátyja"* nagyon szerette *Ernő bácsit. "Nagyot hallott, mert elérte a villám."* A nagypapa minden vasárnap elment hozzájuk, de mindig csak ⅛-ot ivott, sohasem többet. *Vitus, Margit* édesapja, fiatalon Kanadában próbált szerencsét, majd jövőjét mégis Alsóőrött képzelte el. *Ernő bácsi* apósa és anyósa is nagyon szeretett énekelni, *"felnyílt a szájuk"* – mesélte róluk alsóőriesen. Felesége, *Margit* viszont egyáltalán nem szeretett énekelni, de szívesen hallgatta *Ernő bácsi* énekét. Bárhova utaztak autóval, mindig megkérte férjét, hogy énekeljen neki. *"Soha nem szólt rádió az autóban."* Előfordult, hogy kalandokba keveredtek, egyszer például egy rendőrrel. *Ernő bácsi* és *Margit* moziban voltak és egy biciklin mentek hazafelé, amikor a rendőr megbüntette *Margit*ot és öt schillinget kellett fizetnie, ami abban az időben egy heti keresetnek felelt meg. A rendőr nem állíthatta biztosan, hogy szabályt sértettek, olyan messze volt, amikor már leszálltak a kerékpárról. *"Másfél nappal később elhozta a rendőr és visszadata a pénzt a lelkiismeret-furdalása miatt."* – emlékezett mosolyogva *Ernő bácsi.*

Ha jó kedve volt, *Margit* azt kérte férjétől, hogy a *Halvány sárga rózsa* kezdetű nótát énekelje neki. Sokat utaztak együtt, busszal mentek Rómába, többször Moravče településére, Szlovéniába, ahol fürödni szerettek. Később Bükfürdőre és Sárvárra is szívesen jártak kikapcsolódni, akár egy-egy hétre is. Két lányuk született: *Margarete* (1956) és *Eva* (1957).

Ernő bácsi emlékeiben nyomot hagytak a rokonok, barátok és a szomszédok is. Keresztanyja, *Tóth Juli* a szomszédasszonyuk volt. Fia, *József,* amikor bevonult a frontra képeslapot írt *Ernő bácsi*nak. *"Két hét, s kiverjük az oroszokat és jövök haza."* – így szólt az utolsó üzenete, de többé nem jött vissza. *Ernő bácsi* emlékeiben élénken él *Koszák*, a bolgár szomszéd, ahogy teli hassal aludt a szalmakazalban, és csínytevésekre buzdította a gyerekeket, vagy *Zsófi,* az ukrán szolgalány, aki minden nehéz fizikai munkában segített és még a 31,5 m magas májusfára is felmászott. *Ernő bácsi* a mai napig őrzi *Horváth "Csiszti" Károly* emlékét, aki sokszor ebédelt náluk és mindig arra kérte, hogy énekeljen neki. *Felber Pistá*ra is mosolyogva gondol, ő annyira szeretett rádiót hallgatni, hogy emiatt állandóan elkésett a tanórákról. *Zarka Lajos*ra azért emlékszik jól, mert a háború idején hálóingeket szerzett be Bad Vöslau településéről, az ebből összegyűjtött pénzt pedig az új házára tette félre, amit végül az orosz katonák robbantottak fel. A mai napig őrzi *Molnár "Rézi néna"* emlékét, akit a harmadik nagymamájának tekintett. Szívesen emlékszik a nótás estekre, amiket énekkaros társaival, *Liszt Jóská*val, *Gangoly Feri*vel, *Hochwarter Feri*vel és *Hochwarter Jóská*val töltött.

Jól emlékszik az őriszigetiekre is, *Talasz Jóská*ra, *Marcin Kálmán*ra és *Güli Edé*re. *"Szigetben nem volt senki, aki nem énekelt, mindenki muzsikás volt."* A zenészekre is szeretettel gondol, *Marcin Jóská*ra, *Ruzsa Gyulá*ra, *Pathy Ernő*re, *Imrek "Lajosok" Lajcsi*ra. *"Cilinder Pista"* az édesapja barátja volt, mivel ő volt a "Wasserwart", ő volt a felelős a vízvezeték működéséért és a víznyomásért, ezért a faluban élő asszonyok hálásak voltak neki. Úgy emlékszik rá, hogy mindig a gyermekszobán keresztül ment a műhelybe és a konyhában belenézett a fazékba, hogy éppen mit főznek.

Familiäre Wurzeln

Ernst Szabó wurde am 9. Oktober 1931 als jüngstes von sieben Geschwistern in Unterwart im "*Jutka*-Haus" geboren. *"Die Jutka-Kinder kamen wie die Orgelpfeifen."* – erzählt *Ernő bácsi* über seine Familie.

Sein Vater, *Ferenc Szabó*, genannt *"Ferkó"*, wurde 1897 geboren, seine Mutter *Júlia* 1896. *"Meine Eltern waren im Ort sehr beliebt."* – erinnert sich *Ernő bácsi,* der bereits in seiner Kindheit die Schattenseiten des Lebens kennenlernen musste. Im Alter von zehn Jahren verlor er seinen Vater im Zuge eines Verkehrsunfalles. *Ferenc* war aufgrund des Verdunkelungsgebotes in der Vorweihnachtszeit des Kriegsjahres 1941 mit einem unbeleuchteten Pferdefuhrwerk unterwegs. Er war mit seinen in Zuberbach gekauften Pferden auf der Bundesstraße unterwegs, als ein Auto sie von hinten erfasste. *Ferenc* erlag seinen schweren Verletzungen. Kaum ein Jahr später starb auch *Ernő bácsi*s 16-Jähriger Bruder *Otto* unerwartet an einem Herzklappenfehler. Der jüngste seiner Brüder, *Josef,* verstarb bereits 1929 im Säuglingsalter. Diese Schlicksalsschläge überschatteten nicht nur *Ernő bácsi*s Leben, sondern bescherten auch seiner Mutter großes Leid. Nichtsdestotrotz blieb *Júlia* stark und hielt sich stets die Zukunft ihrer Kinder vor Augen. *"Es war schmerzhaft ins Grab eures Vaters hinabzublicken, aber noch beschwerlicher in das von Otti. Das Leben muss weitergehen."* – sagte sie nach den Tragödien.

Aller Widrigkeiten zum Trotz liebte sie das Leben, lachte, bewahrte ihren Humor und ihren Optimismus. Sie liebte die Musik und sang ständig. *"Sogar bei der Feldarbeit sang sie lieblich."* – erinnert sich *Ernő bácsi* an seine Mutter. *Júlias* Liederrepertoir war unerschöpflich, sie sprach nur ungarisch und trank bis zu ihrem Tod 1965 täglich ein Achtel Rotwein.

*Ernő bácsi*s Großeltern waren väterlicherseits *János* und *Róza Szabó*, mütterlicherseits *József* und *Anna Luipersbeck*. Im Ersten Weltkrieg ist *János Szabó* gefallen, *József Luipersbeck* wurde verwundet. Nach dem Tod seines Vaters musste *Ernő bácsi* quasi als Kind die elterliche Wirtschaft übernehmen. Sein Großvater mütterlicherseits, *József,* war ihm dabei die wichtigste Stütze, obgleich dieser aufgrund seiner Kriegsinvalidität nicht voll mitarbeiten konnte. *Ernő bácsi* erinnert sich daran, dass *József* in Momenten guter Laune seine Ehefrau *Anna* umarmte und das ungarische Soldatenlied *Gyere rózsám, tartsd meg lovamat...* sang. Er verfügte auch über den Gemeindestier und die

-räucherei, was der Familie das Überleben sicherte. Zur Zeit des Zweiten Weltkrieges hatte diese zwei Pferde und zwei Ochsen, zudem besaß sie auch das erste Mähwerk im Dorf, mit welchem *Ernő bácsi* bereits als Zwölfjähriger arbeitete. Das Lieblingslied seiner Großmutter *Anna* war *Csendes kis legénylakásban...* Gerne lockte sie ihre Enkel mit kulinarischen Leckerbissen, gleichwohl diese stets zwischen den Kochkünsten beider Großmütter wählen konnten. Gerne erinnert er sich an ihre Gastfreundschaft und die gemeinsam eingenommenen Mahlzeiten. Sein Lieblingsfrühstück war Einbrennsuppe, seine Lieblingsmehlspeise "Spitzbui". Seine Geschwister hingegen bevorzugten Eierspeise, Milchtee ("Suppe") und Weichseltee. Seine Großmutter *Anna* verwöhnte die Geschwister nur allzu gerne und kochte jedem seine Lieblingsspeisen. *"Ich war in beiden Häusern gleichermaßen zuhause."* – erzählte *Ernő bácsi.*

Im Zweiten Weltkrieg mussten seine drei älteren Brüder *Eduard, Johann* und *Fritz* in die Armee einrücken. Die ersten beiden kämpften in der Schlacht um Monte Cassino, letzterer in Russland an der Front. *Fritz* wurde verwundet, ebenso wie *Johann,* der Schußverletzungen im Rücken und der Schulter erlitt, aber von zwei Soldaten aus Rotenturm und Oberwart gerettet wurde. Sein Spieß genehmigte ihm daraufhin drei Tage Urlaub. Bis heute erinnert sich *Ernő bácsi* gerne

an *Johann*, der als Maurer in Rotenturm arbeitete und von seinem ersten Lohn seinem kleinen Bruder einen Hut gekauft hat, welchen dieser stolz trug. Im Winter fertigte *Johann* Besen und Körbe an, wofür *Ernő bácsi* das Material herbeischaffte.

Am 30. April 1955 heiratete *Ernő bácsi Margit Moor.* Obwohl beide aus Unterwart stammen und sich kannten, vergisst *Ernő bácsi* nicht jenen Moment, als sie beide vor ihrem Haus beinahe zusammenstießen. Er ging gerade seines Weges, als *Margit* mit dem Rad heranbrauste und sie beinahe kollidierten. Aus dieser Begegnung wurde Liebe. Da Margits Großmutter sehr krank war, erfolgte die Vermählung eher als gedacht – wollte man doch vermeiden, dass ein eventuelles Trauerjahr eine solche Feier verzögern würde. Die Großmutter lebte nach der Hochzeit noch weitere drei Jahre. Der Großvater von Margit, *"Juci Jancsi bátyja"*, hatte *Ernő bácsi* besonders gern. Margits Vater *Vitus* versuchte sein Glück in jungen Jahren in Kanada, kehrte dennoch zurück nach Unterwart. *Ernő bácsi*s Schwiegereltern sangen beide gerne, wohingegen *Margit* selber gar nicht sang – sie hörte viel lieber *Ernő bácsi* zu. Auf gemeinsamen Autofahrten erklang immer seine Stimme und nie das Radio. Oft erlebten sie Abenteuer, wie damals, als sie mit dem Fahrrad vom Kino heimfuhren und von einem Gendarmen ungerechtfertigt mit fünf Schilling abgestraft wurden, was einem damaligen Wochenlohn entsprach. Mangels Beweisen zog der Beamte jedoch die Anzeige zurück. *"Ein paar Tage später erstatte der Polizist das Geld, um sein Gewissen zu erleichtern." Ernő* und *Margit* reisten gerne, so waren sie mehrmals im slowenischen Moravče, in der Therme Bük oder in Sárvár. Sie haben zwei Töchter: *Margarete* (1956) und *Eva* (1957).

Freunde, Verwandte und Nachbarn hinterließen ebenfalls Spuren in *Ernő bácsi*s Erinnerungen. Seine Taufpatin *Juli Tóth* wohnte nebenan. Ihr Sohn *Josef* schrieb *Ernő bácsi* eine Postkarte von der Kriegsfront: *"Noch zwei Wochen, und wir besiegen die Russen und ich komme nach Hause."* – so lautete seine letzte Nachricht, denn er kam nie zurück. Lebhaft erinnert sich *Ernő bácsi* auch an *Kozák*, den bulgarischen Nachbarn, der mit vollgeschlagenem Bauch im Strohschober schlief und die Kinder zu Streichen ermutigte, oder an *Zsófi,* die ukrainische Magd, die bei jeder schweren Arbeit half und sogar auf den 31,5 m hohen Maibaum kletterte. Ebenso bewahrte *Ernő bácsi* das Andenken an *Károly "Csiszti" Horváth*, der oft bei ihnen zu Mittag aß und ihn immer ersuchte zu singen. Lächelnd denkt *Ernő bácsi* auch an seinen Schulkollegen *Pista Felber*, der so gerne dem Radio lauschte, dass er deswegen ständig zu spät zum Unterricht

kam. An *Lajos Zarka* erinnert sich *Ernő bácsi* deswegen, weil dieser während des Krieges Nachthemden aus Bad Vöslau beschaffte und so sein neues Haus finanzierte, welches jedoch von den Russen in die Luft gesprengt wurde. Er erinnert sich ebenfalls an *Rézi Molnár*, die er als seine dritte Großmutter betrachtete.

Gerne denkt er auch an die gemeinsamen Liederabende zurück, die er mit seinen Sängerkollegen *Jóska Liszt*, *Feri Gangoly*, *Feri* und *Jóska Hochwarter* erlebte und an die Leute aus Siget in der Wart, wie etwa Jóska Talasz, *Kálmán Marcin* und *Ede Güli. "In Siget war jeder Musiker – es gab niemanden, der nicht gesungen hätte."* Gerne erinnert er sich auch an die Musikanten *Jóska Marcin, Gyula Ruzsa, Ernő Pathy, "Lajosok" Lajcsi Imrek. "Cilinder Pista"* war ein Freund seines Vaters und als Wasserwart in Unterwart verantwortlich für das einwandfreie Funktionieren der Wasserleitungen, weshalb ihm die Frauen im Dorf dankbar waren. *Ernő bácsi* erinnert sich daran, dass dieser immer den Weg durch das Kinderzimmer in die Werkstatt nahm und in der Küche immer prüfte, was im Topf köchelt.

A színész

Az alsóőri színjátszás hagyományairól ma már száz év távlatában beszélhetünk. *Horváth János*, aki abban az időben plébános volt a településen, 1919 decemberében alapította meg a *Dalárdát,* az alsóőri fiatal férfiakból álló énekkart, akik 1920-ban négy színdarabot is bemutattak *Zala József* tanító rendezésében. Ezek a színdarabok a következők voltak: *Leányfurfang, A honvéd szíve, Piroska*, *Piros bugyelláris.* A magyarországi színháztörténelemnek egy jelentős alakot is adott Alsóőr, méghozzá az első magyar színtársulat vezető színésznőjét, *Rehák Józsefné Moór Annát*, aki 1773-ban született, 1841-ben hunyt el, sírja Pilisvörösváron van. Drámai hősnők szerepében ugyanúgy tündökölt, ahogy a vígjátékokban.

Kazinczy Ferenc, író, költő, a magyar nyelvújítás jelentős alakja "Pályám Emlékezete" című művében így írt róla: *"A szép Moór Náninak nem kelle mester, őtet a természet szülte azzá. Gyönyörű leány, Palinak /Ráday Pálnak/ nagy öröme, nagy kevélysége. Szava, állása, mozgásai, különösen az a mesteri kéztartás is, csudálást érdemlé. Egy angol, ki a szép leányt szinen kivül nem látta s nyelvünket nem értette, soha el nem maradt a játékból és csak azért, hogy nyelvünk modulatioját a varázs leány szájából hallhassa..."*

Az alsóőri színielőadásoknak a II. világháború vetett véget, majd 1946-ban *A veres hajú* című előadással tért vissza a községbe a színház világa. A háború borzalmai után a helyi pap és a tanító úgy gondolták, hogy az alsóőri fiatalságnak szüksége van egy örömteli elfoglaltságra, ez pedig a színjátszás volt. Ernő bácsi tizenöt évesen lépett színpadra először és tíz éven keresztül, amíg meg nem nősült nem volt nélküle színdarab.

"Ezer ügylet szabályszerű lebonyolítása után viszont bátor leszek a nagyság becses kezét megkérni önmagamnak. A vendégsereg azt mondta: Helyes, helyes! Kérem, nem helyes, mert ilykép kénytelen voltam a konyhába tenni a tiszteletemet, ahonnan azonban az általam említett angyal egy paradicsomba mártott főzőkanállal úgy kizavart, hogy egyetemben megfutamodtam." Ernő bácsi, ha álmából felkeltik, akkor is képes elszavalni ezeket a mondatokat, a mai napig emlékszik az általa játszott karakterek szövegeire. Ez a részlet a *Kis madaram* című népszínműből van, ami ráadásul az egyik kedvence volt és 1950-ben mutatták be. Eredetileg *Farkas Willi* vállalta volna a szerepet, de a bonyolult szöveg miatt megkérte *Ernő bácsi*t, hogy vegye át a helyét az előadásban. *"Vállald el, Ernő, nekem kifordul a nyelvem."* Egy hét elteltével *Ernő bácsi* már kívülről tudta a szöveget. *"Ez az Ernst meg van dühödve!"* – kiáltott fel *Farkas Willi,* amikor meghallotta őt a próbán.

Ernő bácsi nemcsak színészként próbálta ki magát, hanem súgóként és 1955-től kezdve rendezőként is. Voltak olyan szereplők, akik csak abban az esetben voltak hajlandók a színpadon szerepelni, ha *Ernő bácsi* volt a súgó. A színjátszás kedvenc időtöltésévé vált. Az egyik népszínműben ismerte meg a *Gyere velem az erdőbe kék ibolyát szedni* kezdetű dalt, amit a mai napig szívesen énekel.

1951 telén három népszínművet – *Szeget szeggel, Bandi gulyás, Tolonc* – is színpadra vittek. A legkedveltebb színdarabok, amelyekben *Ernő bácsi* szerepet vállalt, *A veres hajú*, Az *erdész mátka*, *Amit az erdő mesél*, *Kis madaram*, *Hajnal* és *Sárga csikó* című népszínművek voltak. *"Volt úgy, hogy vasárnap játszottunk, és hétfőn már voltak a szerepkiosztások."* Az előadások akkoriban az *Öreg Iskolá*ban voltak, a mostani konyha helyén egy kisterem volt, de az alsóőriek játszottak Felsőőrben a "Genossenschaftsraumban", a mai *OHO Kultúrházban – Offenes Haus Oberwart –*, a felsőőri *Református Egyház* dísztermében és Felsőpulyán, a népszínműveket bemutatták a *"Volks-*

bildungswerk"-nek, a *Dalárdá*nak és az *Alsóőri Önkéntes Tűzoltóegyle*tnek is. Mivel Felsőpulyán nem volt színpad, ezért összepakolták az alsóőrit, feltették *Ernő bácsi* teherkocsijára és Pulyán újra felállították. Ha szükség volt rá, *Ernő bácsi* sofőrként is segítette a színjátszócsoportot. *"Én az első színdaraboknál, A veres hajúnál meg a Sárga csikónál minden előadáson ott voltam. Tudtam az összes szerepet. 338 feleletem volt a Toloncban, 297 a Bandi gulyásban. A Fogat fogértban is nem egészen 300. Úgy tanultam a szerepemet, hogy biciklire ültem és Großpetersdorfig mondtam." Ernő bácsi* miután 1955-ben megházasodott és feleségül vette *Margit*ot, többet nem szerepelt színdarabokban.

1982-ben megalapították az *Alsóőri Magyar Színjátszó Egyesületet,* amely ma már *Alsóőri Kétnyelvű Színjátszóegyesület és Kultúrkör* néven működik. A célok azonban az elmúlt száz év alatt sem változtak, örömszerzés, szórakoztatás, mindezt magyar nyelven, a szókincs megőrzésével és gyarapításával.

Der Schauspieler

Die Theaterszene blickt in Unterwart auf eine mehr als hundertjährige Tradition zurück. Im Dezember 1919 gründete der damalige Dorfpfarrer *János Horváth* den *Männergesangsverein*, der 1920 unter der Regie des Lehrers *József Zala* vier Theaterstücke auf die Bühne brachte: *Leányfurfang*, *A honvéd szíve*, *Piroska*, *Piros bugyelláris*. Auch die 1773 geborene Schauspielerin *Anna Moór* stammte aus Unterwart, die leitendes Mitglied der ersten Theatervereinigung in Ungarn war. Nach ihrem Tod 1841 wurde sie in Pilisvörösvár beigesetzt. Sie brillierte in dramatischen Rollen ebenso wie in Komödien. Der Poet und Literat *Ferenc Kazinczy* schrieb als bedeutender Protagonist der ungarischen Sprachreform in seinem Werk "Erinnerungen an meine Karriere" über sie folgendes: *"Die schöne Náni Moór braucht keinen Meister, die Natur hat sie so erschaffen. Ein wünderschönes Mädchen, Pál Rádays große Freude und ganzer Stolz. Ihre Art zu sprechen, ihre Haltung, Bewegungen, insbesondere die meisterhafte Handhaltung verdienen Bewunderung. Ein Engländer, der das schöne Mädchen lediglich auf der Bühne sah und unsere Sprache nicht verstand, hat keine ihrer Vorstellungen versäumt, nur um den Klang unserer Sprache aus dem Mund des bezaubernden Mädchens zu hören ... "*

Der Zweite Weltkrieg setzte dem Theaterspiel in Unterwart ein Ende. Mit dem Stück *A vörös hajú* kehrte die Gemeinde 1946 wieder zurück in die Welt des Schauspieles. Nach den Schrecken des Krieges waren der örtliche Pfarrer und der Dorflehrer sich einig, dass die Jugend einer erfreulichen Beschäftigung nachgehen sollte, nämlich der Schauspielerei. *Ernő bácsi* gab mit 15 Jahren sein Bühnendebüt und war bis zu seiner Heirat über zehn Jahre lang in jedem Stück aktiv. Er kann bis heute zahlreiche Textpassagen sprichwörtlich im Schlaf rezitieren, so auch aus seinem Lieblingsstück *Kis madaram*, welches 1950 aufgeführt wurde. Ursprünglich sollte *Willi Farkas* seine Rolle spielen,

aber da diesem der Text zu kompliziert war, ersuchte dieser *Ernő bácsi,* die Rolle zu übernehmen. *"Ernő, mach Du das, mir verknotet sich die Zunge."* Ein Woche später beherrschte *Ernő bácsi* bereits den Text. *"Dieser Ernst ist unglaublich!"* – rief *Willi Farkas*, als er ihn bei den Proben hörte. *Ernő bácsi* fungierte nicht nur als Schauspieler, sondern auch als Souffleur und als Regisseur. Einige Schauspielkollegen waren nur dann bereit aufzutreten, wenn *Ernő bácsi* soufflierte. Die Schauspielerei war sein liebster Zeitvertreib. Aus einem Bauerntheaterstück stammt auch das Lied *Gyere velem az erdőbe kék ibolyát szedni*, welches er bis heute gerne singt.

Im Winter 1951 wurden sogar drei Theaterstücke aufgeführt: *Szeget szeggel*, *Bandi gulyás*, *Tolonc*. Die beliebtesten Theaterstücke, in denen *Ernő bácsi* mitwirkte waren: *A veres hajú*, Az *erdész mátka*, *Amit az erdő mesél*, *Kis madaram*, *Hajnal* und *Sárga csikó*. *"Es kam vor, dass wir am Sonntag spielten und am Montag wurden bereits die neuen Rollen ausgeteilt."* Die Vorführungen fanden damals in der *Alten Schule* statt; wo heute die Küche ist, war damals ein kleiner Raum, aber die Unterwarter spielten auch im *Genossenschaftsraum* in Oberwart (das heutige *OHO – Offenes Haus Oberwart),* im Festsaal der *Reformierten Pfarrgemeinde* und in Oberpullendorf. Sie spielten auch für das *Volksbildungswerk*, den *Unterwarter Gesangsverein* und die *Freiwillige Feuerwehr Unterwart.* Da es in Oberpullendorf keine Bühne gab, wurde jene in Unterwart demontiert, auf *Ernő bácsi*s Lastwagen geladen und in Oberpullendorf wieder aufgebaut. Er stand der Theatergruppe auch als Fahrer zur Verfügung. *"Bei den ersten Theaterstücken – A veres hajú und Sárga csikó – war ich bei jeder Aufführung dabei. Ich konnte alle Rollen auswendig. Im Stück Tolonc hatte ich 338 Textpassagen, in Bandi gulyás 297, in Fogat fogért knapp 300. Ich lernte meinen Text auf dem Fahrrad auf dem Weg nach Großpetersdorf in die Arbeit."* Er spielte Theater bis zu seiner Heirat mit *Marigt* 1955.

1982 wurde der *Unterwarter Ungarische Theaterverein* gegründet, der heute unter dem Namen *Zweisprachiger Theaterverein und Kulturkreis Unterwart* firmiert. Die Zielsetzung hat sich in den letzten hundert Jahren nicht geändert: Freude und Unterhaltung auf Ungarisch zu vermitteln und dabei den Wortschatz zu erhalten und zu erweitern.

Az ezermester

Ernő bácsi gyermekkorában nyolc osztályt végzett a népiskolában, a világháború miatt részben magyarul, részben pedig németül tanult. Öt mestervizsgát szerzett, de több szakmában is otthonosan mozgott. Szíjgyártó és nyerges, kárpitos, ágybetét- és matrackészítő, festő és címfestő. Ezenkívűl jártas volt a burkolásban és még bútorkereskedéssel is foglalkozott. Fiatalkorában szabó szeretett volna lenni, de nagypapája bíztatására végül a szíjgyártó és nyerges szakmát választotta. A világháború idején az orosz katonák magukkal vitték a szerszámokat, amiket a házaknál találtak, és *Ernő bácsi* nagypapája úgy látta, hogy a második világháború után a szerszámkészítő mesterekre lesz leginkább szükség.

A háború végén Vasvörösvárra állt inasnak, fél év elteltével járt le a próbaideje. *Erdődy gróf* meghívására *Tommiser József* kárpitos mester Budapestről érkezett Burgenlandba, tőle tanulta a szakmát. *Tommiser József* nemcsak a szakmai tudását hagyta *Ernő bácsi*ra, azt szerette volna, ha a lányát, *Ellá*t is feleségül veszi, ezzel együtt pedig az üzletét is átveszi, mivel egyetlen fia elesett a háborúban és nem volt, aki továbbvigye a vállalkozását. *"A szerelemnek nem lehet parancsolni."* – emlékezett *Ernő bácsi.* 1952-től hét évet Nagyszentmihályon dolgozott inasként, *Raiger Josef* mesterember mellett tanulta ki a nyerges szakmát, itt tette le a szíjgyártó és nyerges mesterlegény vizsgát is. Az *Alsóőri Otthon* múzeumban ma is láthatók olyan tárgyak, amiket még inas korában gyűjtött össze.

A vizsgamunkája egy táska volt, amit olyan precízen varrt meg, hogy a vizsgabizottság egyik tagja megvádolta, hogy a kézi munka helyett géppel készítette el az öltéseket. A vizsgabizottság elnöke egy svájci tanfolyamra hívta meg *Ernő bácsi*t, ahol a nyergekre készített díszvarrásokkal foglalkozott volna, de a kevés jelentkező miatt nem tudták megvalósítani a képzést. Mestervizsgáját 1963-ban tette le, másfél napot dolgozott a vállhámon (kumet), amihez általában két

heti munkára van szükség. Ez a feladat azért jelentett kihívást, mert a keményfának természetéből eredően kell hajolnia, különben eltörik.

1964-től magánvállalkozóként dolgozott, szakmaiságának híre gyorsan elterjedt, még Budapestről is kapott megbízásokat, de nem tudott mindent elvállalni. Szíjakat gyártott malmoknak, fűrésztelepeknek, ezeknek a fenntartásáért, működéséért is felelős volt. Később tanfolyamokon is részt vett Svájcban és Hollandiában is. 1977-ben a *Tell Vilmos* legendájáról híres településre, Altdorfba is eljutott, különösen a hollandokra emlékszik vissza szívesen, ott-tartózkodásakor *I. Julianna királynőt* is látta az utcán, aki három méterre állt tőle és a járókelőkkel beszélgetett.

A többi szakmájában is kiváló munkát végzett, az ágybetét-, és matrackészítő szakmájának különösen a környékbeli asszonyok örültek. *"Te vagy a falu legszerencsésebb embere, mindig azt csinálod, ami haszon az asszonyoknak."* – mondogatta *Szabó Juli* édesapja, az *"Öreg Csám" Ernő bácsi*nak. Festőmesteri vizsgáját abban az időszakban tette le, amikor az édesanyja elhunyt. Kárpitosként mindig volt munkája, dolgozott Vorarlbergben és a Südburg cégnél. *Ernő bácsi* több helyen is otthagyta két keze munkáját. Vasvörösváron a *Gräflich Erdődy Walzenmühle* (korábban *Janisch malom*) tábláját is ő írta. *"Ernst, du hast goldene Hände."* – mondta neki egykori mestere *Tomisser József.*

Der Tausendsassa

Ernő bácsi absolvierte acht Klassen in der Volksschule, zunächst in ungarischer Sprache, während der Kriegsjahre aber dann in deutscher Sprache. Später legte er fünf Meisterprüfungen ab, beherrschte darüber hinaus aber weitere Handwerke: Riemer und Sattler, Polsterer und Tapezierer, Bettwarenerzeuger, Maler und Schilderhersteller. Er war außerdem geschickter Bodenleger und handelte mit Möbeln. Eigentlich wollte er den Beruf des Schneiders erlernen, aber sein Großvater ermutigte ihn dazu, Riemer und Sattler zu werden. Im Ersten Weltkrieg nahmen russische Soldaten alles mit, was ihnen unterkam, daher war sein Großvater davon überzeugt, dass dieses Handwerk auch nach dem Zweiten Weltkrieg gefragt sein wird.

Ernő bácsi begann gegen Kriegsende eine Lehre in Rotenturm bei seinem Meister *József Tomisser.* Dieser kam auf Einladung des *Grafen Erdődy*s aus Budapest ins Burgenland, *Ernő bácsi* erlernte von ihm das Handwerk. Da *József Tomisser*s einziger Sohn im Krieg gefallen ist, hätte dieser gerne nicht nur sein Wissen mit *Ernő bácsi* geteilt, sondern hätte ihm auch gerne seine Tochter *Ella* und seinen Betrieb anvertraut. *"Liebe kann man nicht erzwingen."* – erinnert sich *Ernő bácsi.* Ab 1952 arbeitete er sieben Jahre in Großpetersdorf als Geselle beim Handwerksmeister *Josef Raiger,* wo er auch die Meisterprüfung zum Riemer und Sattler ablegte. Im Unterwarter Heimathaus sind auch heute noch Exponate zu sehen, die *Ernő bácsi* in seiner Lehrzeit sammelte.

Sein Meisterstück war eine Tasche, die er derart präzise nähte, dass ein Mitglied der Prüfungskommission ihm unterstellte, die Stiche maschinell statt manuell gesetzt zu haben. Der Vorsitzende der Prüfungskommission lud *Ernő bácsi* sogar zu einem Kurs über Ziernähte auf Sätteln in die Schweiz ein, aber aufgrund zu geringer Anmeldungen kam der Lehrgang nicht zustande. Seine Meisterprüfung legte er 1963 ab und arbeitete dabei anderthalb Tage an einem Kumet, wofür man normalerweise zwei Wochen braucht. Diese Aufgabe war eine Herausforderung, da die Biegung des Hartholzes naturgegeben sein muss, andernfalls bricht es.

1964 wagte er den Schritt in die Selbständigkeit. Sein guter Ruf verbreitete sich rasch, sogar aus Budapest erhielt er Aufträge und konnte gar nicht alle Bestellungen annehmen. Er fertigte Keilriemen für Mühlen und Sägewerke an und hielt diese instand. *Ernő bácsi* gab später

auch Kurse in der Schweiz und den Niederlanden. So kam er 1977 auch nach Altdorf, dem Schauplatz der Legende *Wilhelm Tells.* Vor allem an Holland erinnert er sich gerne, wo er sogar Königin *Juliana* sah, wie sie sich drei Meter entfernt von ihm mit Passanten unterhielt.

Auch in seinen anderen Berufen leistete er hervorragende Arbeit, seine Expertise in der Matratzenherstellung schätzten vor allem die Frauen aus der Umgebung sehr. *"Du bist der glücklichste Mann im Dorf, du tust immer das, was den Frauen nützt."* – sagte *Juli Szabó*s Vater, der *"Alte Csám".* Seine Malermeisterprüfung legte *Ernő bácsi* zu jener Zeit ab, als seine Mutter starb. Als Polsterer hatte er immer Arbeit, so arbeitete er in Vorarlberg und bei der Firma *Südburg.* Das Werk seiner Hände hinterließ *Ernő bácsi* vielerorts. So hat er etwa das Firmenschild der *Walzenmühle der Grafen Erdődy* (ehemals *Janisch Mühle)* in Rotenurm gestaltet. *"Ernst, du hast goldene Hände."* – sagte ihm sein ehemaliger Meister *József Tomisser.*

Elfeledett hagyomány, a rönkhúzás

Ernő bácsi gyermekkorában az 1930-as és 1940-es években az alsóőri gyerekeknek megvoltak a saját játékai, elsősorban a fantáziájukra hagyatkoztak és azokra a tárgyakra, amiket a háztartásban és a természetben találtak. A kisgyerekek "bungóztak", ami azt jelentette, hogy egy-egy gombot egy-egy tüskén próbáltak megtartani, vagy két bottal játszottak, egyikük volt a sárga ló, másikuk a szürke, így versenyeztek egymás ellen, az Alszeg a Felszeg ellen. A másik kedvelt szórakozásuk az volt, hogy "tormapuskával" játszottak. A bodzaágat megfúrták, az volt a játékpuska és a tormával megtöltött gólyókat használták töltényként. Amikor a Pinka vizében fürödtek a gyerekek, a fiúk a bokorból lövöldözték a lányokat. Volt még egy szórakozásuk, az pedig a "házfeldobás" volt, a játékban nevet is kellett választaniuk, *Ernő bácsi* neve "Árvácska" volt és a labdát egyszerűen a háztetőre dobálták. Természetesen nem minden játék tetszett a szülőknek és a nagyszülőknek. *"Otthon jobbról balról jött a pofon."* – emlékezett *Ernő bácsi.*

Alsóőrtől elválaszthatatlanok a vallási ünnepekhez kapcsolódó hagyományok. *Ernő bácsi* is szívesen emlékszik a novemberi *Katalin-bál*okra, vagy a *fogadók*ra, akik a húshagyókedd előtti hétfőn (Rosenmontag) járták a települést. *Ernő bácsi* is volt *fogadó,* sok szép emléket őriz abból az időből. A faluban azok a legények szervezték a farsangi mulatságot, akik már teljesítették a katonai szolgálatot. Azért hívták őket *fogadók*nak, mert a farsangi bál rendezői, ezáltal pedig a zenészek felfogadói voltak.

Ernő bácsi fiatalkorában a *fogadók* ünneplő ruhában, fehér kötényben, kalapban járták a házakat, kosarukba tojást, fánkot, füstölthúst és pénzt gyűjtöttek zenészek kíséretében. A házaknál a lányokat felkérték egy táncra, akik a *fogadók*nak adott ajándékokért cserébe részt vehettek a farsangi mulatságon. A *fogadók* a zenészeket is azokból az adományokból fizették ki, amit a házaknál összegyűjtöttek. *"Valamikor négy kocsmában voltak fogadók, több mulatság is volt, de csak mindig egy bizonyos Jahrgang (évfolyam) volt egyszerre fogadók."* – emlékezett *Ernő bácsi.* A régi farsangi időszakban olyan szokás is élt Alsóőrött, hogy a lányokat meghívták "táncmesternek" a bálba, ha elfogadták a meghívást, az azt is jelentette, hogy ebédet főztek a fiúknak. Ez a szokás idővel úgy változott meg, hogy nem otthon főztek, hanem a helyi kocsmában ebédeltek. Este a bálban együtt járták a "vánkos táncot", ami egy körtánc volt. Az a legény,

akinek megtetszett a lány, csak akkor tudott vele táncolni, ha fizetett érte. A *fogadók* hagyománya idővel véget ért, mivel a farsangi bálra egyre kevesebben jártak el, a bál költségei pedig annyiba kerültek, mint *"egy borjú ára"*, emlékezett *Ernő bácsi. "A nép maga tönkretette a hagyományt."* A *fogadók* hagyományát az *Alsőőri Ifjúsági Egyesület* az elmúlt években felújította, bár ma már egy másik formában tartják a szokást. A húshagyókedd előtti hétfőn a fiatalok nemcsak a házakat járják, az óvodásokhoz és az iskolásokhoz is ellátogatnak, azért, hogy a legkisebbek is megismerjék ezt a helyi szokást. A nap végén pedig közösen ünneplik a farsang farkát.

Ernő bácsi jól emlékszik a régi ismerkedési szokásokra is. A legények májusban udvaroltak a lányoknak, és azt, aki tetszett nekik a templomból hazakísértek. Az udvarlási szokások közé tartozott, valamint az illem és a jólneveltség azt kívánta meg, hogy először a lány nagymamáját kellett megkérdezni, utána a lányt, majd haza is kellett kísérni. *"Szabad kísérni?"* – hangzott a kérdés, majd jött a válasz: *"Köszönöm, meg vagyok ígérve."* A fiatalok Polányfalvára, Oláhciklénybe és Nagyszentmihályra jártak bálokba. *"Alsóőrött a hadiszobor mellett, a főúton volt a Bertha ház, ott volt az élet."*

Ernő bácsi emlékszik a közös disznóvágásokra, amikor délelőtt pálinkát, délután bort ittak, először májat főztek, majd akár háromféle ételt is készítettek aznap. A szomszédokkal, akik segítettek a munkában, megosztották a húst, bár előtte sokat vitatkoztak a disznó

súlyáról. Ezeket az emlékeket még gyermekkorából őrzi. A szüreti és az aratási ünnepségekre úgy emlékszik, hogy a körmenet egészen a Petschinger kocsmáig vezetett. Az ünnepeknek pedig elmaradhatatlan része volt a mézeskalácsárus. A tollfosztások is megmaradtak emlékeiben, mert akkor sok-sok nótát tanult és közösen énekeltek, a dalokat elsősorban bátyjaitól tanulta.

A rönkhúzás eredete a farsangi időszakhoz és elsősorban az Őrség tájegységéhez kapcsolódik. Szokás szerint, ha vízkereszt és hamvazószerda között nem volt lakodalom a településen, akkor "bolondesküvőt" tartottak a farsang végén. Ez volt a rönkhúzás. A hagyomány szerint a menyasszonyt és a vőlegényt a rönkre ültették és a násznép végig húzta őket a falun. Ezzel egyrészt büntetni is akarták a fiatalokat, mert nem tudtak házasságra lépni abban az esztendőben, másrészt egy közös mulatság volt a tél elűzésére. Alsóőrött is volt rönkhúzás, bár ez a szokás nem tudott gyökeret ereszteni a településen. Az utolsó "bolondlakodalmat" 1964. farsangján tartották, méghozzá *Ernő bácsi* vezetésével. *"Én voltam a Spitzenreiter (éklovas). Két hétig nem dolgoztam rendesen, annyit kellett előkészülni. Kikerestük és kivágtuk a legnagyobb fát a határban, az volt a rönk. Az utolsó előtti fahúzást édesapám 1924-ben rendezte. 1964-ben rendezte a legfiatalabb fia, az én vagyok."* – mesélte.

Seper "Juci" József polgármester és a helyettese, *Rába Pista* vezényelték le az eseményeket, a szöveget *Farkas József,* igazgató, *Bertha József,* főjegyző és a polgármester írták. A vőlegény szerepét *Farkas István* vállalta, a menyasszonyét pedig *Györög Mária "Maris"* mondta el. A mulatság során az árverés két nyelven, németül és magyarul, az alsóőri főtéren zajlott le. A lányok magyar népviseletbe öltöztek, mint ahogy majdnem minden ünnepségen és *Ernő bácsi* felügyelete alatt díszítették fel a fát. A menet a felső faluvégen indult és mivel a negyven méteres lucfenyővel nem tudtak volna megfordul-

ni, a rönköt egészen Vasvörösvár központjáig húzták, majd vissza. *Ernő bácsi* lóháton vezette a menetet. *"A muzsikusok őriszigetiek voltak: Imrek "Lajosok" Lajcsi, az öreg Plank Miska és Marcin Jóska – mind hárman hegedűn, elismert Kapelle (zenekar) volt akkoriban. Játszott velük az alsóőri Derkovits Emil húzómuzsikán. A fúvószenészek a jobbágyi Steiner karmester és az olbendorfi Loos voltak. Táncoltak ugrálót és félcsárdást. Még a 65-75 éves legények is húzták a rönköt. Végighúzták a falun. A vőlegény felült a rönkre, és onnan verselt. A menyasszony meg a fa volt… A lányok meg kiabálták, hogy 'Nem szégyellitek magatokat, nem találtok a faluban meg a környéken menyasszonyt?'"*

298-an vettek részt a rönkhúzáson, voltak, akik farsangi jelmezekbe, tigris és oroszlán álarcokba öltözve, perselyekbe gyűjtötték a pénzt. Az adományokat a település fejlesztésére költötték, először a vízvezeték kiépítésére tervezett összeghez szerették volna hozzátenni, *Ernő bácsi* azonban a temetőben lévő gyalogút felsóderezését javasolta, hogy mindenszentek ünnepén esős időben ne kelljen gumicsizmában menni a sírokhoz.

A szervezésben négy barátja segített, lóháton jártak Vasdobrára és Újhegyre, hogy személyesen hívják meg az embereket a mulatságra. *"Sok szerencsénk is volt, a nép hátunk mögött állt, nem volt oly személy, aki nem vett részt. A kollegáim és én, mi mindig ott voltunk."* – mesélte. A szervezés során nem hagytak ki senkit, mindenkivel személyesen beszéltek, a tűzoltóparancsnokkal, a *Dalárda* elnökével, a tanítókkal. A rönkhúzás alatt olyan dalok hangzottak el, mint az *Az is olyan, mint a rongyos zsebkendő*, *Leszakítják a rózsát a szagáért*, *Az a szép*, *Húzd rá cigány*, *Egy vasárnap délután*. A rönkhúzásról *Gaál Károly* néprajzkutató felvételeket készített, valamint léteznek olyan hanganyagok is, amit német nyelven rögzítettek a rendezvény után. A német nyelvű szöveget Pinkafőről és Vasdobráról kapták, Ernő bácsi úgy emlékszik, hogy akik előadták, ők is ezekről a településekről származtak, mert Alsóőrött akkoriban senki sem beszélt olyan jól németül.

Einladung
zum großen
Blochziehen
nach Unterwart
am 9. Feber 1964
Die Burschen
von Unterwart

Der in Vergessenheit geratene Brauch des Blochziehens

In *Ernő bácsi*s Kindheit – den 1930-er und 1940-er Jahren – waren die Kinder beim Spielen in erster Linie auf ihre Fantasie und Alltagsgegenstände angewiesen, die sie im Haushalt und in der Natur fanden. Die jüngeren versuchten sich in Geschicklichkeitsspielen mit Knöpfen oder verwendeten Stöcke als einfache Steckenpferde für Wettrennen. Dabei trat das Untertrum gegen das Obertrum an.

Einen weiteren beliebten Zeitvertreib boten selbstgebaute Blasrohre aus Holunderästen, mit denen Kügelchen aus Kren verschossen wurden. Beim Baden in der Pinka haben die Burschen die Mädchen aus dem Hinterhalt damit ins Visier genommen. Kurzweile bot zudem das Ballwerfen auf Hausdächer, dabei wurden Spielernamen verwendet – jener von *Ernő bácsi* lautete "Árvácska" (Stiefmütterchen). Eltern und Großeltern teilten nicht immer den Enthusiasmus der Kinder, erinnert er sich.

Traditionen mit religiösem Hintergrund sind untrennbar mit Unterwart verbunden. Gerne erinnert sich *Ernő bácsi* auch an die *Katharinenbälle* im November oder an die *fogadók,* welche am Rosenmontag durch den Ort zogen. *Ernő bácsi* denkt gerne an damals, als auch er einer jener jungen Burschen war, die – der Tradition folgend – nach absolviertem Militärdienst den Faschingsball im Ort organisierten. Die Bezeichnung *fodagók* leitet sich davon ab, dass sie als Veranstalter die Musiker für den Faschingsball engagierten (aufnehmen).

In seiner Jugend gingen die *fogadók* festlich gekleidet mit weißen Schürzen und Hüten von Haus zu Haus und sammelten Eier, Krapfen, Geselchtes und Geld in ihren Körben, begleitet wurden sie dabei von Musikern. In den Häusern wurden die Mädchen zu einem Tanz aufgefordert, die im Austausch für ihre Gaben zum Faschingsball eingeladen wurden. *"In geburtenstarken Jahrgängen kam es vor, dass gleichzeitig in vier Gasthäusern Bälle stattfanden, da immer nur ein bestimmter Jahrgang an der Reihe war."* – erzählte *Ernő bácsi.* Es war zudem Brauch, die Mädchen als sogenannte *Tanzmeister* zum Ball einzuladen – sofern diese die Einladung annahmen, war es üblich für den Burschen zu Mittag zu kochen. Im Laufe der Zeit änderte sich diese Sitte, sodass nicht zu Hause gekocht wurde, sondern im Gasthaus zu Mittag gespeist. Am Abend tanzten sie beim Ball gemeinsam den *Polstertanz,* einen Reigen. Die Burschen konnten nur dann mit dem Mädchen ihres Gefallens tanzen, wenn sie dafür bezahlten. Die Tradition der *fogadók* verkam leider im Laufe der Zeit, da immer weniger Leute die Faschingsbälle besuchten, die Kosten dafür *"dem Preis eines Kalbes"* entsprachen. *"Die Leute selbst haben die Tradition verkommen lassen."* – bedauert *Ernő bácsi.* Die Jugend von Unterwart hat den Brauch der *fogadók* in den letzten Jahren wiederbelebt, jedoch in einer abgewandelten Form. Die Jugendlichen besuchen am Rosenmontag nicht nur jedes Haus, sondern auch die Kinder im Kindergarten und in der Schule, damit auch sie diese heimische Tradition kennenlernen. Und am Ende des Tages feiern sie gemeinsam das Ende des Faschings.

Ernő bácsi erinnert sich gut an die alten Gepflogenheit des Werbens. Die Burschen umwarben im Mai die Mädchen ihres Wohlgefallens und begleiteten diese von der Kirche nach Hause. Der Brauch und der Anstand geboten jedoch, dass zuerst die Großmutter des Mädchens gefragt werden musste und dann das Mädchen, bevor dieses nach Hause begleitet werden durfte. Daher ertönte oft die Frage: *"Darfst du mich denn begleiten?"* Die Jugend besuchte Bälle in Podler, Spitzzicken und Großpetersdorf. *"In Unterwart spielte sich das Leben beim Haus der Familie Bertha ab, gleich nebem dem Kriegerdenkmal auf der Hauptstraße."* – erinnerte sich *Ernő bácsi.*

Ernő bácsi entsinnt sich an das gemeinsame Schweineschlachten, als vormittags Schnaps und nachmittags Wein getrunken wurde, zuerst die Leber zubereitet wurde und insgesamt drei verschiedene Gerichte an einem Tag gekocht wurden. Nachbarn, die bei der Arbeit halfen, erhielten einen Teil vom Fleisch, oft wurde im Vorfeld viel über das Gewicht des Schweins diskutiert. Diese Andenken bewahrt *Ernő*

bácsi noch aus seiner Kindheit. Von den Weinlese- und Erntedankfeiern weiß er noch zu berichten, dass die Umzüge ganz bis zum Gasthauf Petschinger in Rotenturm führten. Nicht fehlen durfte bei diesen Feiern der Lebzelter. Auch das Federschleißen ist ihm in Erinnerung geblieben, da er sich beim gemeinsamen Singen dort sehr viele neue Weisen eingeprägt hat. Lieder hat er in erster Linie von seinen Brüdern gelernt.

Das Blochziehen hat seinen Ursprung in der Faschingszeit und in der Oberen Wart. Wenn es zwischen dem Dreikönigstag und Aschermittwoch keine Hochzeit im Ort gab, war es Brauch am Ende der Faschingszeit eine *Narrenhochzeit* auszurichten. Braut und Bräutigam wurden auf dem Bloch sitzend von der Hochzeitsgesellschaft durch den Ort begleitet. Einerseits wurde damit die Jugend gescholten, weil es keine echte Hochzeit zu feiern gab, andererseits wurde mit dieser gemeinsamen Feier der Winter ausgetrieben. Der Brauch des Blochziehens konnte in Unterwart nicht wirklich Fuß fassen. Die letzte *Narrenhochzeit* wurde 1964 von *Ernő bácsi* organisiert. *"Ich war der Spitzenreiter. Zwei Wochen lang habe ich kaum gearbeitet, weil so viel vorbereitet werden musste. Wir suchten und fällten den größten Baum im Hotter, das war das Bloch. Das letzte Blochziehen davor organisierte mein Vater 1924. 1964 habe ich als sein jüngster Sohn es ihm gleichgetan."* – erzählt *Ernő bácsi.*

Der damalige Bürgermeister *József "Juci" Seper* und sein Stellvertreter *István "Pista" Rába* waren die Wortführer, den Text verfassten Schuldirektor *József Farkas,* Schriftführer *József Bertha* und der Bürgermeister gemeinsam. *István Farkas* mimte den Bräutigam und *Mária "Maris" Györög* verlieh der Braut ihre Stimme. Im Rahmen der Feier wurde das Bloch in zwei Sprachen – deutsch und ungarisch – auf dem Unterwarter Hauptplatz versteigert. Die Mädchen waren in ungarische Volkstrachten gekleidet, so wie bei fast jedem feierlichen Anlass und schmückten den Baum unter *Ernő bácsi*s Aufsicht. Der Umzug startete am nördlichen Ortseingang und führte bis ganz ins Zentrum von Rotenturm und zurück, da es unmöglich war, mit der

40 m langen Fichte zu wenden. *Ernő bácsi* führte den Festzug zu Pferd an. *"Die Musikanten kamen aus Siget in der Wart: Imrek "Lajosok" Lajcsi, der alte Plank "Miska" Mihály und Marcin Jóska – alle drei spielten Geige – sie waren damals eine angesehene Kapelle. Zu ihnen gesellte sich der Ziehharmonikaspieler Emil Derkovits aus Unterwart. Die Blasmusiker waren der Kapellmeister Steiner aus Jabing sowie der Oberdorfer Loos. Getanzt wurde 'ugrálós' und 'félcsárdás'"* – erinnerte sich *Ernő bácsi. "Sogar die 65-75–jährigen Junggesellen zogen das Bloch durch den Ort. Der Bräutigam saß auf dem Bloch und rezitierte. Die Braut war das Bloch selbst ... Die Mädchen riefen: 'Schämt ihr euch denn nicht, findet ihr nicht eine Braut im Dorf und in der Umgebung?'"*

298 Personen nahmen am Blochziehen teil, einige davon in Faschingskostümen, mit Tiger- und Löwenmasken verkleidet sammelten sie Geld. Die Spenden wurden zum Wohle des Ortes gestiftet. Zuerst wollte man mit dem Betrag den Bau der Wasserleitung unterstützen, aber *Ernő bácsi* schlug vor, den Fußweg auf dem Friedhof zu schottern, sodass zu Allerheiligen bei Regenwetter niemand mehr in Gummistiefeln zu den Gräbern gehen musste.

Bei der Organisation wurde *Ernő bácsi* von vier Freunden unterstützt, die zu Pferd nach Neuhaus und Neuberg ritten, um die Leute persönlich zum Blochziehen einzuladen. *"Wir hatten viel Glück, die Bevölkerung stand uns bei – es gab niemanden, der nicht mitgemacht hat. Meine Kollegen und ich, wir waren immer im Einsatz."* – erzählt er weiter. Bei der Planung wurden alle miteinbezogen, sie sprachen mit allen persönlich, dem Feuerwehrkommandanten, dem Obmann des Gesangvereins, den Lehrern. Während des Blochziehens ertönten Lieder wie *Az is olyan mint a rongyos zsebkendő*, *Leszakítják a rózsát a szagáért*, *Az a szép*, *Húzd rá cigány*, *Egy vasárnap délután*. Der Volkskundeforscher *Károly Gaál* dokumentierte diesen Brauch, es gibt dazu auch Audioaufnahmen in deutscher Sprache. Der deutsche Text stammte aus Pinkafeld und Neuhaus. *Ernő bácsi* erinnert sich, dass einige Protagonisten damals aus diesen Ortschaften stammten, denn es gab zu dieser Zeit niemanden in Unterwart, der so gut Deutsch sprach.

Ernő bácsi, a közösségek vezetője

Ernő bácsi fiatalkorában a színjátszókör mellett 1950-ben tagja lett az *Alsóőri Önkéntes Tűzoltóegylet*nek és a *Dalárdá*nak. A tűzoltóegyesületben 1953-ig végzett munkát, a *Dalárdá*ban pedig 1954-ig énekelt. A közösségi életben mindig tevékenyen szerepet vállalt, így jött létre 1956-ban az a futballmérkőzés, amit Csepreg ellen játszottak az alsóőriek. *Ernő bácsi* 1963-tól képviselőként is részt vett a település életében. 1964-ben alapító tagja volt az *Alsóőri Futballklubnak (UFC)* is. Az egyesület alapító tagjai között voltak: *Balla György*, *Farkas Ferenc*, *Faszl Ferenc*, *Halper Ferenc*, *Horváth Gyula* és *Rába István*. Az első bajnoki mérkőzés ugyanabban az évben volt Csajtán, az alsóőriek 8:1-re elvesztették a játékot.

Alsóőrnek akkoriban nem volt saját futballpályája, a focisták egy része is Vasvörösvár csapatában játszott, és ha a vörösváriak idegenben szerepeltek, az alsóőriek az ő pályájukat használták. Az alsóőri focipálya kialakítását *Ernő bácsi* is szorgalmazta, bár akkoriban sokan ellenezték az ötletet a faluban a polgármester vezetésével. *"6-7 széna szekeret nem szabad összetiporni."* – mondták azok, akik a rét megmaradása mellett érveltek. Ebben az időben *Ernő bácsi* alig aludt, mivel hét földtulajdonost kellett meggyőznie arról, hogy létrehozzák

a focipályát. Végül sikerült meggyőznie a tulajdonosokat, a focipálya létrejött, ahogy az alsóőri csapat is, Vörösvár több alsóőri játékosát engedte át a hazai csapatnak. *"A Mannschaft komplett volt, a vezér a Gyula volt."* Az első futballpálya a falu közepén, az úgynevezett *Bika rét*en volt. 1974 és 1992 között az egyházközség területén működött a pálya, 1993 óta pedig a község területén, az *Alsó rét*en játszanak a focisták. *Ernő bácsi* öt éven keresztül, mint szekcióvezető látta el a feladatait az egyesületben.

1964-ben alapító tagja volt az alsóőri *Vízügyi Intézmény*nek, ahol először elnökhelyettes volt, majd 1965-től tizennyolc éven keresztül elnökként tevékenykedett. Ez a szervezet felelt a vízvezetékrendszer kiépítéséért a településen. 1965. április 30-án lett Alsóőr polgármestere, hivatali ideje másfél évig tartott. Megválasztását *Seper József "Jóska bácsi"*, az előző polgármester, valamint *dr. Galambos Ferenc Iréneusz atya*, alsóőri plébános is támogatta. *"Az énrám annyit adott az az ember, hogy a Drobits vendéglőben [korábban Prácser kocsma], mielőtt a választás kezdődött volna, azt mondta: 'Nagyon nagy kérésem volna, már fix a tervem, hogy Szabó Ernő alsóőri lakos meg van választva.' Mondtam neki: 'Dr. Galambos Iréneusz Ferenc Uram! Én azt gondolom, hogy akit itt most Ön megnevez, az meg van választva, az nem lett még megkérdezve. Hát én nem tudok mindent vállalni."*

"Én a sportegyesületnél alapítótag voltam ´64-ben, Dalárdás voltam, tűzoltóságnál ´52 óta, meg Großpetersdorfba kerültem, mint segéd." – emlékezett *Ernő bácsi.*

A polgármesterként töltött időre úgy emlékszik, hogy könnyen és gördülékenyen ment a közös munka a képviselőkkel, a testület döntései mindig egybehangzóak voltak. De nem szerette, ha bírónak szólították. A családjában apósa is dolgozott helyettes bíróként és önkormányzati képviselőként is. *"Én igen hamar mondtam igent, elvállaltam mindent, nagy volt az irigység, ezért gyűlést hívtam össze és visszaléptem mint bíró. Még a járáskapitány is felhívott, tegezett, hogy maradjak, feltétel, hogy minden párt legyen az elnökségben."* – mesélte *Ernő bácsi.*

Polgármesterként konkrét elképzelései voltak Alsóőr jövőjét illetően. A tervei már megvoltak az *Alsóőri Otthon* múzeum létrehozására, a *Burgenlandi Magyar Kultúregyesület* megalapítására is. *Ernő bácsi* mindig egyenes volt másokkal, akkor is, ha konfliktusokat kellett felvállalnia az elképzelései megvalósításához. *"Nem pletykáztam, kerek perec!"*

Ernő bácsi, der Macher

Neben dem Theaterspiel war *Ernő bácsi* in seiner Jugend auch Mitglied der *Freiwilligen Feuerwehr Unterwart* und des Gesangsvereins, denen er 1950 beitrat. Bei ersterer war er bis 1953 aktiv, bei letzterem bis 1954. Er war immer ins Gemeinschaftsleben involviert, so trug er auch dazu bei, dass 1956 ein Fußballspiel gegen Csepreg (Ungarn) ausgetragen werden konnte. *Ernő bácsi* war ab 1963 Gemeinderat. 1964 gehörte er zu den Gründungsmitgliedern des *Unterwarter Fußball Clubs.* Weitere Gründungsmitglieder des Vereins waren *György Balla, Ferenc Farkas, Ferenc Faszl, Ferenc Halper, Gyula Horváth* und *István Rába.* Das erste Meisterschaftsspiel fand im selben Jahr in Schachendorf statt, Unterwart verlor das Spiel mit 1:8.

Zu dieser Zeit hatte Unterwart keinen eigenen Fußballplatz. Einige der Fußballer spielten für die Mannschaft Rotenturm, und wenn diese auswärts spielte, nutzte Unterwart deren Fußballplatz. *Ernő bácsi* setzte sich für einen eigenen Fußballplatz in Unterwart ein, obwohl zu dieser Zeit viele Menschen im Dorf diese Idee ablehnten, allen voran der Bürgermeister. *"Man darf nicht sechs bis sieben Wagenladungen Heu niedertrampeln."* – sagten jene, die für den Erhalt der Wiese plädierten. Damals schlief *Ernő bácsi* kaum, da er sieben Grundbesitzer davon überzeugen musste, den Fußballplatz zu verwirklichen. Am Ende gelang es ihm doch, die Eigentümer zu überzeugen – der Fußballplatz wurde geschaffen, ebenso wurde der eigene Fußballclub gegründet, und Rotenturm trat mehrere Unterwarter Spieler ablösefrei an die Heimatgemeinde ab. *"Die Mannschaft war komplett, der Teamchef war Gyula"*, erinnerte sich *Ernő bácsi.* Der erste Fußballplatz befand sich mitten im Dorf, auf der sogenannten *Stierwiese.* Zwischen 1974 und 1992 befand sich der Fußballplatz auf dem Grund der Kirchgemeinde, und seit 1993 spielen die Fußballer auf der *Unteren Wiese* der Gemeinde. *Ernő bácsi* war fünf Jahre als Sektionsleiter für den Verein tätig.

1964 gehörte er zu den Gründungsmitgliedern der *Unterwarter Wassergenossenschaft,* wo er zuerst Obmann-Stellvertreter war und ab 1965 achtzehn Jahre lang Obmann. Diese Institution war für den Bau des Wasserleitungssystems im Ort verantwortlich. Am 30. April 1965 wurde *Ernő bácsi* Bürgermeister von Unterwart, seine Amtszeit dauerte anderthalb Jahre. Seine Wahl wurde von *"Jóska bácsi" József Seper,* dem vorherigen Bürgermeister und Pfarrer *Dr. Iréneusz Ferenc Galambos* unterstützt. *"Dieser Mann hat so viel auf mich gehalten,*

dass er im Drobits Gasthaus [ehemals Prácser Gasthaus] vor Beginn der Wahl folgendes sagte: ‚Ich habe ein großes Anliegen, für mich steht bereits fest, dass der Unterwarter Ernő Szabó gewählt wird.' Ich sagte ihm: 'Werter Dr. Iréneusz Galambos! Ich denke, die Wahl jener Person, die Sie hier nennen, ist bereits beschlossen, sie selbst wurde jedoch noch nicht gefragt. Nun, ich kann nicht alles machen.' Ich war '64 Gründungsmitglied des Sportvereins, Mitglied im Gesangsverein, seit '52 bei der Feuerwehr und bin als Geselle in Großpetersdorf tätig.'" Er erinnert sich daran, dass in seiner Zeit als Bürgermeister die Zusammenarbeit mit den Gemeinderäten einfach und reibungslos funktionierte, die Entscheidungen wurden immer einstimmig gefällt. Aber er mochte es nicht, Bürgermeister genannt zu werden. In seiner Familie war auch sein Schwiegervater als Bürgermeisterstellvertreter und Gemeinderat tätig. *"Ich habe zu schnell ja gesagt, ich habe mich allem angenommen, das führte zu viel Neid, also habe ich eine Sitzung einberufen und bin als Bürgermeister zurückgetreten. Sogar der Bezirkshauptmann rief mich an, flehte mich an, ich solle im Amt bleiben, unter der Bedingung, dass alle Parteien im Gemeinderat vertreten sind."* – erzählte *Ernő bácsi.*

Als Bürgermeister hatte er konkrete Vorstellungen über die Zukunft von Unterwart. Er hatte bereits Pläne für die Schaffung des *Unterwarter Heimathauses* und die Gründung des *Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins. Ernő bácsi* war immer offen mit anderen, auch wenn es zu Konflikten führte, um seine Visionen zu verwirklichen. *"Ich habe nicht getratscht – klipp und klar!"*

Emlékek a háború idejéből

Az idő vasfoga mindenhol otthagyja nyomát. Megváltozik a táj, a települések látképe, régi épületek porladnak el és olvadnak egybe a földdel, hogy aztán létrejöjjenek helyettük újak. Nemcsak az épített természet változik, hanem szépen lassan az a közös emlékezet is, amely még őrizte a *Tilamos erdő* titkát, ahogy *dr. Seper Károly* jegyzi *Alsóőr történetéből* című könyvében. *"Alsóőr község érdekes és szinte drámai múltjának nagy részét feljegyzések hiánya miatt rejtély fátyla fedi."* – írja *dr. Seper Károly*, majd így folytatja: *"Minden községi dűlőnek van egy neve, így az alsóőrinek is. Ilyen különös és érdekes dűlőnevet visel, a szokásos erdőelnevezésektől megkülönböztető, a komját határtól nem messze eső 'Tilamos' erdő is, mely az 1930-as években a német 'Bannwald' elnevezést kapta. Minden valószínűség szerint ez egy ősrégi magyar szent hely volt. 'Bannwald' ugyan németül azt jelenti, mint 'tilos erdő'. Ez az elnevezés nem felel meg a mai tilamos, vagy tilolmas erdő fogalmának. 'Bannwald' Ausztria sziklás és hegyes vidékein olyan erdők, melyek kivágása tilos, felfogandó a hógörgetegeket. Nálunk hógörgetegek soha nem fordultak elő, ezért a Tilamos erdő más célra szolgált. Az tény, hogy ez az erdő az elnevezést azért kapta, mert a területére tilos volt rálépni."*

Dr. Seper Károly az Alsóőr történetét feldolgozó kötetében kifejti, hogy minden valószínűséggel a vallási hely, szent hely szerepét töltötte be az erdő az alsóőriek őseinek életében, ezért nem szabadott belépni a területére, *"csak bizonyos alkalmakkor"*. A helytörténet kutató a könyvében hozzáteszi, hogy a 19. század közepén, pünkösdhétfő ünnepén a *'Tilamos'* erdőben tartották az ünnepet, táncmulatsággal és majálissal. *Ernő bácsi*nak is van tudomása arról, hogy a *Tilalmas* erdőben még a búcsú ünnepét is megtartották azokban az időkben, amikor a szülei házasságot kötöttek. Gyermekkorából emlékszik arra is, amikor rét állt az erdő helyén, ahol a teheneket őrizte, kancatejet fejtek és ittak, és vargánya nőtt mindenhol. *"Ott végződik a Tóthok völgye és a Barnya dűlő. Az oroszok azt hitték, van ott olaj és barnaszén, mert a vízen úszott az olaj, készültek kitermelni, de mégsem álltak neki, mert kaptak 'Nachschubot'."* – emlékezett *Ernő bácsi,* ahogy arra is, hogy futóárok rendszer vezetett át egészen Őrállásig. A *Tilalmas* erdő mellett hasonló helyszín volt a *Szállas* vagy *Szálos* erdő, ahol szintén szívesen tartottak búcsúkat és ünnepségeket az alsóőriek. A második világháború borzalmai, az orosz és a német katonák harcai Alsóőrt sem kerülték el. *Ernő bácsi* a mai napig jól emlékszik 1945. február 21. napjára, amikor Alsóőr és Vaskomját határában, a

Határút és a *Lödös* dűlő környékén lezuhant egy amerikai bombázó repülőgép. A repülőgépet a németek lőtték le, a bombázógép pedig lángra kapott és lezuhant. *"A pilóta igyekezett nem a falu fölött lezuhanni, hanem a 'Jungwald' (fiatal erdő) fölött. Még ma is öt krátert lehet látni. Enyhe hó takarta el a tájat, mégis volt egy kis erdőtűz."* Több szemtanú is látta a gépet lezuhanni, mivel az iskolában éppen szünet volt. A gyerekek nemcsak a zuhanásnak voltak szemtanúi, hanem a gépen tartózkodó tíz ejtőernyős katona ugrásának is. Az első az alsóőri és a komjáti kereszteződésnél landolt, az utolsó pedig Alsóőrött. A katona, miután földet ért a csizmaszárából csokoládét vett elő és átadta egy hatéves kislánynak. *"Habár a kislány attól tartott, hogy elővesz egy kést vagy egy revolvert."* – emlékezett *Ernő bácsi.* Mivel a pilóták ejtőernyőinek egy része selyemből volt, akadt, aki menyasszonyi ruhát varratott az anyagból, ez pedig a mai napig magántulajdonban van. A repülőgép roncsának darabjait a környező falvakból sokan felhasználták és újrahasznosították, az abroncsokból gumiradírt készítettek, az oxigéntartályokból pedig vizes vödröket. *Ernő bácsi* még három évvel később is gyűjtötte a lőszerpatronokat a becsapódás környékéről.

Dr. Baumgartner Gerhard történész a következőket írja *Az ausztriai magyarság a szovjet megszállás idején (1945-1955)* című tanulmányában: *"1945 márciusában a szovjet csapatok megszállták egész Kelet-Ausztriát, a harcoknak 679 burgenlandi esett áldozatul. A négy győztes hatalom az ország területét négy zónára osztotta. Burgenland egész területe szovjet fennhatóság alá került." Ernő bácsi* emlékszik az oroszok betörésére Őrisziget felől. Még azt is fel tudja idézni, hogy estefelé, fél hat körül történt. Gyerekként a szilvafáról figyelték az orosz katonákat. Visszaemlékezései szerint a helyiek bunkereket ástak, hogy oda bújjanak el a katonák, a harcok és a támadások elől. Úgy emlékszik Alsóőr is hadterület volt, az oroszok a vasúti sínek mellől lőttek Őrállás irányába, az ágyúlövések közül harminc Alsóőrt találta el. Jól emlékszik az ágyúk hangjára, ahogyan a *Stalinorgel* szólt folyamatosan. Az alsóőriek közül egy civil áldozata volt a tá-

madásnak, *Zarka Lajos bácsi*, akinek a családját korábban elhurcolták koncentrációs táborba. Az orosz katonák Vasjobbágyi hídját, a Gergely-hidat is felrobbantották, hogy a németek tankjai ne tudjanak átmenni rajta.

Ernő bácsi a támadás után egy csapat fiatallal a sérültek segítségére sietett, az elhunytaknak pedig meg akarták adni a tiszteletet, így nyolc német és egy magyar katonát temettek el. Négy orosz katonát, akik közül hármat felakasztottak, egyet pedig lelőttek, az alsóőri temető sarkában temették el, majd másfél évvel később, amikor *Felber bíró* vezette a települést, kiásták az orosz katonákat és Felsőőrött temették el őket újra. *"Szörnyű tetteknek voltam szemtanúja."* – emlékezett *Ernő bácsi*. *"150 méterre a vízgyűjtőtől egy német katona szalonnát evett, amikor fejlövést kapott. Ő volt az első halott, akit életemben láttam."* *Ernő bácsi*t egy lóháton érkező katona elkergette a helyszínről. Az oroszok ágyútámadása elől édesanyja, *Juli*, *Felber Pista bácsi*, *Reszka néni* és lánya, *Frieda* az erdőbe menekültek, rönköket ástak le és fedtek be földdel, így ástak maguknak bunkert, ahol átvészelték a támadásokat. A katonák jelenléte a mindennapok részévé vált, a szomszédos Németciklényben tizenhárman teszteltek német bombákat, aminek következtében egy felrobbant és a robbanás miatt egy katona életét vesztette.

Ernő bácsi emlékezetében továbbra is jól élnek a faluban vagy a falu környékén lévő dombok nevei, amit a telkek határainak kijelölésére használtak a régi időkben. Ezek voltak többek között a *Deres* erdő, a *Hágon haraszt* vagy a *Borda tető* dűlő, ezeken a területeken és erdőkben római sírokat találtak, amelyek bizonyítják, hogy már a *Római Birodalom* idején is volt élet Alsóőr területén. *"A három nagy sírhalom közül 1965-ben csak egy lett kiásva Zorenberger úr vezetésével és pénzféléket találtak a sírokban, éjjelente négy ember állott őrt, köztük Fassl Ferenc és Palank Pista bácsi. A római gyalogút nagy köveit mind kiásták, majd visszatemették, a rómaiak azon vitték be halottaikat a sírgödörbe."* – emlékezett *Ernő bácsi* az ásatásokra. Nagypapája sokat mesélt neki gyerekkorában egy helyi legendáról, a *Vadlányok dombj*áról, ahol szintén van sírhalom, amelyek közül az ásatások során egyet feltártak, de ismeretlenek megrongálták és sohasem derült fény az okára. *Ernő bácsi* a következőképpen emlékszik a nagypapájától sokszor hallott legendára: *"A falunak két szép lánya volt, akik elcsábították az összes férfi fejét, az asszonyok erre haragból elzavarták őket a faluból, azóta a dombon éltek."*

A világháború idején más tragédiák is történtek Alsóőrött. Száj- és körömfájás sújtotta az állatokat. A sok esetben halálos vírus a párosujjú patásokat fenyegeti, a kórokozó fő áldozatai általában a marha, a disznó, a birka és a kecske. Alsóőrött a vírus miatt négy hétig karantén volt, a faluból nem mehettek ki sem az emberek, sem az állatok, ahogyan idegeneket sem engedtek be, annak érdekében, hogy megelőzzék a vírus terjedését. Ez alatt az egy hónap alatt *Ernő bácsi* és bátyja, *Ede* látták el az állatokat. A falu felső végén, ahol ma az *Ostersiedlung* van, azon a területen volt a fertőtlenítő szőnyeg, amin keresztül közlekedhettek az emberek, a járművek és az állatok. Az állatorvos *Ernő bácsi*t bízta meg, hogy az állatok gennyes patáit jódtartalmú folyadékkal kezelje, a tehenek pedig ordítottak a fájdalomtól. Sok állat elpusztult, ami főleg a háború idején hatalmas gazdasági kárt jelentett. Az elpusztult állatok tetemeit lovakkal húzták ki az istállóból, majd egy nagy gödörben ásták el, amit oltott mésszel szórtak be. A mész használata veszélyes, mivel súlyos légzési nehézségeket okozhat, szembe kerülve szemkárosodást és a bőrre kerülve égési sérüléseket okoz. *Ernő bácsi* kezén a bőr még egy évvel később is fájt a mésztől. Voltak, akik nem foglalkoztak az állatok között terjedő vírussal, és ennek ellenére ugyanúgy adták-vették őket, mint előtte.

A háború alatt annyira kevés volt a széna az állatoknak, hogy végül a zsuppos házak alsó rétegét szedték le, hogy táplálékot tudjanak adni a teheneknek. A marhák már sok esetben annyira gyengék voltak, hogy lábra sem tudtak állni. Volt olyan eset is, hogy négy ember kellett ahhoz, hogy felállítsák az állatokat. De az alsóőriek mindig összefogtak és osztoztak a takarmányon, hogy egyik állat se éhezzen. Volt idő, amikor hetven zsuppos ház volt a faluban, de időközben öt alkalommal a tűz is pusztított, amelyben a házak leégtek.

Erinnerungen an die Kriegsjahre

Der Zahn der Zeit hinterlässt überall seine Spuren. Die Landschaft und Dörfer verändern sich, alte Gebäude verfallen und an ihrer Stelle entstehen neue. Nicht nur die von Menschenhand geschaffenen Strukturen verändern sich, sondern auch die kollektive Erinnerung, die noch immer das Geheimnis des *verbotenen* Waldes bewahrt hat, wie *Dr. Károly Seper* in seinem *Unterwarter Heimatbuch* schreibt. *"Ein Großteil der interessanten und fast dramatischen Vergangenheit des Dorfes Unterwart ist aufgrund fehlender Aufzeichnungen von einem Mysterium bedeckt"*, schreibt *Dr. Károly Seper.* Auch führt er weiter aus, dass der *Tilamos*-Wald unweit der Hottergrenze zu Kemeten einen besonderen und interessanten Riednamen trägt, der sich von den üblichen Waldnamen sehr unterscheidet, und der in den 1930-er Jahren den deutschen Namen "Bannwald" erhielt. Aller Wahrscheinlichkeit nach hatte dieser Ort für die hier ansässigen Ungarn ursprünglich eine sakrale Bedeutung inne. *"Die deutsche Bezeichnung 'Bannwald' entspricht nicht der ursprünglichen Bedeutung des 'verbotenen' Waldes auf Ungarisch. Dieser Name entspricht nicht dem heutigen Konzept des verbotenen oder unerlaubten Waldes. Im gebirgigen Teil Österreichs werden so (Schutz-)Wälder gegen Lawinen genannt, in dem kein Holz geschlagen werden darf. Da bei uns nie Lawinengefahr bestand, hatte der 'verbotene' Wald einen anderen Zweck. Es ist unumstritten, dass der Wald so benannt wurde, weil es verboten war, ihn zu betreten."*

In seinem *Unterwarter Heimatbuch* erklärt *Dr. Károly Seper,* dass der Wald früher im Leben der Bewohner von Unterwart wahrscheinlich die Rolle eines religiösen bzw. eines sakralen Ortes innehatte, daher sei es verboten gewesen, ihn zu betreten – *"außer zu bestimmten Anlässen"*. Der Lokalhistoriker führt in seinem Buch aus, dass Mitte des 19. Jahrhunderts, am Pfingstmontag ein Fest im "verbotenen" Wald mit Tanz und Maibaumaufstellen gefeiert wurde. *Ernő bácsi* weiß auch, dass der Kirtag sogar auch noch zu jener Zeit im *verbotenen* Wald stafffand, als seine Eltern heirateten. Er erinnert sich ebenfalls aus seiner Kindheit an diesen Ort, als dort anstelle des heutigen Waldes eine Wiese war, auf der er Kühe hütete, Stutenmilch gemolken und getrunken wurde und überall Steinpilze wuchsen. *"Dort enden das Tóthok-Tal und der Barnya-Ried. Die Russen dachten, es gäbe dort Öl und Braunkohle, weil die Wasseroberfläche ölig war – aus ihrem Vorhaben, diese zu fördern, wurde aber nichts, da sie rechtzeitig Nachschub bekamen." Ernő bácsi* erinnert sich auch daran, dass ein ganzes

System von Laufgräben bis nach Oberdorf führte. Dem *verbotenen* Wald ähnlich veranstalteten die Unterwarter gerne auch im *Szállas* bzw. *Szálos*-Wald Kirtage und Feste.

Die Schrecken des Zweiten Weltkriegs und die Kämpfe der russischen und deutschen Soldaten verschonten auch Unterwart nicht. *Ernő bácsi* erinnert sich noch bis heute gut an den Tag des 21. Februar 1945, als ein amerikanisches Bombenflugzeug an der Hottergrenze von Unterwart und Kemeten, nahe des Grenzweges und des *Lödös*-Riedes abstürzte. Das Flugzeug wurde von den Deutschen abgeschossen, fing Feuer und stürzte ab. *"Der Pilot versuchte, nicht über dem Dorf, sondern über dem Jungwald abzustürzen. Noch heute sind fünf Krater zu sehen. Schnee bedeckte damals leicht die Landschaft, dennoch gab es einen kleinen Waldbrand."* Mehrere Augenzeugen sahen den Flugzeugabsturz, da er in der Schulpause passierte. Die Kinder beobachteten nicht nur den Absturz, sondern auch den Absprung der zehn Fallschirmjäger an Board. Der erste landete an der Kreuzung zwischen Unterwart und Kemeten, der letzte in Unterwart. Der Soldat zog nach der Landung Schokolade aus seinem Stiefel und reichte sie einem sechsjährigen Mädchen. *"Dabei hatte das kleine Mädchen Angst, dass er ein Messer oder einen Revolver herauszieht."* – erinnert sich *Ernő bácsi.* Da die Fallschirme teilweise aus Seide waren, nähte jemand daraus ein Brautkleid, dieses befindet sich noch immer im Privatbesitz. Teile des Flugzeugwracks wurden von den Bewohnern vieler umliegenden Dörfern gesammelt und verwertet, aus den Reifen wurden Radiergummis und aus den Sauerstofftanks Wassereimer hergestellt. *Ernő bácsi* sammelte auch drei Jahre später noch Munitionspatronen an der Absturzstelle.

Der Historiker *Dr. Gerhard Baumgartner* schreibt in seiner Studie *Die Ungarn in Österreich während der sowjetischen Besatzung (1945-1955)*: *"Im März 1945 besetzten sowjetische Truppen ganz Ostösterreich, 679 Burgenländer fielen den Kämpfen zum Opfer. Die vier Siegermächte teilten das Land in vier Zonen. Das gesamte Burgenland geriet unter sowjetische Herrschaft." Ernő bácsi* erinnert sich an die russische Invasion aus Richtung Siget in der Wart. Er kann sich sogar daran entsinnen, dass es gegen 17:30 Uhr passierte. Als Kinder beobachteten sie die russischen Soldaten vom Zwetschkenbaum aus. Seinen Erinnerungen nach gruben die Einheimischen Bunker, um sich dort vor Soldaten, Kämpfen und Angriffen zu verstecken. Laut *Ernő bácsi*s Erinnerungen war Unterwart auch Kampfzone, die Russen schossen von den Bahngleisen aus in Richtung Oberdorf, dreißig der Kanonenschüsse trafen Unterwart. *Ernő bácsi* erinnert sich noch gut

an den Kanonenlärm der sogenannten *Stalinorgel.* In Unterwart gab es ein ziviles Opfer der Angriffe, der alte *Jancsi Zarka,* dessen Familie zuvor in ein Konzentrationslager verschleppt worden war. Russische Soldaten sprengten auch die sogenannte Gergely-Brücke bei Jabing, damit die Panzer der Deutschen diese nicht passieren konnten.

Ernő bácsi eilte nach dem Angriff mit einer Gruppe junger Leute den Verwundeten zu Hilfe, die den Toten auch die letzte Ehre erweisen wollten, so wurden neun deutsche und ein ungarischer Soldat begraben. Vier russische Soldaten, von denen drei gehängt und einer erschossen wurde, wurden in der Ecke des Friedhofs von Unterwart beigesetzt; eineinhalb Jahre später, zur Zeit von *Bürgermeister Felber* wurden die russischen Soldaten exhumiert und am russischen Soldatenfriedhof in Oberwart bestattet. *"Ich habe schreckliche Taten miterlebt."* – erinnerte sich *Ernő bácsi. "150 Meter vom Trinkwasserspeicher entfernt hat ein deutscher Soldat Speck gegessen, als ihm in den Kopf geschossen wurde. Er war der erste Tote, den ich je in meinem Leben gesehen hatte." Ernő bácsi* wurde von einem berittenen Soldaten verjagt. Vor dem russischen Kanonenangriff flohen seine Mutter *Juli, Pista Felber, Tante Reszka* und ihre Tochter *Frieda* in den Wald, sie gruben Baumstämme ein und bedeckten diese mit Erde, um sich darunter einen Bunker zu graben, wo sie die Angriffe überlebten. Die Anwesenheit der Soldaten wurde zum Alltag, im benachbarten Eisenzicken testeten dreizehn von ihnen deutsche

Bomben, wobei eine davon explodierte und ein Soldat dadurch sein Leben verlor.

Ernő bácsi kennt noch alle Riednamen der Hügel im oder um das Dorf, die früher zur Markierung der Grundstücksgrenzen verwendet wurden. Dies waren unter anderem der *Deres* Wald, *Hágon haraszt* oder *Borda tető,* an diesen Stellen wurden römische Gräber gefunden, die belegen, dass das Gebiet von Unterwart bereits während des *Römischen Reiche*s besiedelt war. *"Von den drei großen Hügelgräbern wurde 1965 nur eines unter der Leitung von Herrn Zorenberger ausgegraben und es wurden in den Gräbern Münzen gefunden, nachts standen vier Personen Wache, darunter Erwin Fassl und der alte Pista Palank. Die Römer brachten ihre Toten auf einem befestigten Weg zur Grabstelle, dessen Steine freigelegt und wieder zugeschüttet wurden."* – erinnert sich *Ernő bácsi* an die Grabungen. In seiner Kindheit erzählte ihm sein Großvater viel von einer örtlichen Legende, dem *Hügel der Wilden Mädchen*, auf dem sich ebenfalls Hügelgräber befinden, von denen eines während der Ausgrabungen geöffnet und dann von Unbekannten beschädigt wurde, der Vorfall wurde jedoch nie aufgeklärt. *Ernő bácsi* erinnert sich wie folgt an die Legende, die er oft von seinem Großvater gehört hatte: *"Das Dorf hatte zwei schöne Mädchen, die allen Männern den Kopf verdrehten, woraufhin die Frauen sie vor Wut aus dem Dorf gejagt haben, seitdem lebten sie auf dem Hügel."*

Während des Zweiten Weltkrieges gab es auch andere Tragödien in Unterwart. Die Maul- und Klauenseuche wütete unter den Tiere. Das in vielen Fällen tödliche Virus bedroht Paarhufer, betroffen davon sind hauptsächlich Rinder, Schweine, Schafe und Ziegen. Unterwart wurde wegen der Seuche für vier Wochen unter Quarantäne gestellt, weder Menschen noch Tiere durften das Dorf verlassen, noch durften Fremde eingelassen werden, um die Ausbreitung des Virus zu verhindern. Während dieses Monates versorgten *Ernő bácsi* und sein Bruder *Ede* die Tiere. Am nördlichen Ortsende, wo sich heute die *Ostersiedlung* befindet, befand sich der Desinfektionsteppich, durch den Menschen, Fahrzeuge und Tiere passieren konnten. Der Tierarzt beauftragte *Ernő bácsi,* die eitrigen Hufe der Tiere mit jodhaltiger Flüssigkeit zu behandeln, die Kühe schrien vor Schmerzen. Viele Tiere verendeten, was vor allem während des Krieges enormen wirtschaftlichen Schaden bedeutete. Die Kadaver der toten Tiere wurden mit Pferden aus dem Stall gezogen und dann in einer großen, mit Löschkalk bestreuten Grube vergraben. Die Verwendung von Kalk ist gefährlich, da er schwere Atembeschwerden, Augenschäden und Verätzungen der Haut

verursachen kann. An *Ernő bácsi*s Händen schmerzte noch ein Jahr später die Haut vom Kalk. Einige haben die Seuchengefahr ignoriert und die Tiere wie gehabt gehandelt.

Während des Krieges hatten die Tiere so wenig Heu, dass man schließlich die unterste Schicht der Strohdächer entfernte, um die Kühe zu füttern. Die Rinder waren oft so schwach, dass sie sich nicht mehr auf den Beinen halten konnten. Es gab auch einen Fall, in dem vier Personen gebraucht wurden, um die Tiere auf die Beine zu bringen. Aber die Unterwarter hielten immer zusammen und teilten das Futter, damit keines der Tiere verhungerte. Früher gab es siebzig strohgedeckte Häuser im Dorf, die aber zwischenzeitlich bei fünf Feuersbrünsten zerstört wurden.

Az Alsóőri Otthon múzeum alapítója

Az *Alsóőri Otthon* múzeum épületeit és állandó kiállítását 1973. október 6-án ünnepélyes keretek között nyitották meg. *Theodor Kery,* Burgenland tartományfőnöke mondott beszédet és *Dr. Galambos Ferenc Iréneusz* atya egy ősi alsóőri imádsággal szentelte fel a múzeumot. Nyolc év telt el, amíg a kiállítási tárgyak megtalálták végleges helyüket, ugyanis a múzeum működéséért felelős egyesület létrehozását már 1965. június 8-án bejelentették az alapítók, majd június 22-én Kismartonban a *Tartományi Biztonsági Igazgatóság*nak is beadták a kérelmet az egyesület alapításáról. Egy kilenctagú bizottság javasolta a múzeum létrehozásának ötletét és alapította meg az egyesületet, amely a mai napig felelős a fenntartásáért. A cél már a kezdetektől fogva az volt, hogy olyan kultúrtörténeti, művészeti, természettudományos, néprajzi tárgyakat gyűjtsenek össze, amelyek az alsóőri és az őrvidéki magyarság számára nagy jelentőséggel bírnak és ezeket megőrizzék, gondozzák az utókor és a látogatók számára.

Ernő bácsi mellett nyolcan támogatták a kezdeményezést: *dr. Seper Károly, Szabó Frigyes, Szabó Tamás,* Ernő bácsi keresztapja, aki 67 évesen jött vissza Burgenlandba Kanadából, *Farkas István "Cilinder Pista"*, aki Ernő bácsi édesapjának volt a barátja. *Kajtár Károly*, *Horváth Gyula*, *Fassl Ferenc* és *Seper Ernő* is az alapító tagok között voltak. *Ernő bácsi* saját maga, személyesen járt el az egyesület megalapításának ügyében. Az alapítótagok őt választották ki a feladatra, hogy kézbesítési meghatalmazottként vigye el a kérelmet a *Tartományi Biztonsági Igazgatóság*nak. Az engedélyeket július 16-án kapták meg, így hivatalosan is létrejöhetett az egyesület. Az elnöki feladatokat *dr. Seper Károly* látta el, *Ernő bácsi* lett az ügyvivő elnök. 1966-ban elnökhelyettesként végzett munkát az egyesületben, 1971 és 1975 között ügyvivő elnöke volt az *Alsóőri Otthon* múzeumnak, 1989 óta az elnöki feladatokat látja el.

A kiállítási tárgyakat először az *Öreg iskola* padlásterében gyűjtötték, majd *Farkas István* régi vendéglőjében, istállójában, pincéjében és még a csűrben is az összegyűjtött tárgyakat raktározták. A végleges kiállítóhelyre több ötlet is volt, például először a 33. számú zsuppfedeles házat szerették volna berendezni, szóba került a 2. számú faház, amelyen szintén zsuppfedél volt, míg végül a máig *Alsóőri Otthon* múzeumként működő árkádos épületet vásárolták meg *Seper Vilmos* iskolaigazgatótól. A Felső fő utca 7-es szám alatt található paraszthá̧z csakhamar szűknek bizonyult a már akkor több ezer tárgy elhelye-

zésére, annak ellenére, hogy az istállókat és a pajtát is alkalmassá tették a kiállítás berendezésére. A felső ház 1720 körül épült és 1850-ben *Luipersbeck György*, Ernő bácsi üknagyapja vásárolta meg.

Ernő bácsi és *prof. Simon Franz* felsőlövői néprajzkutató a múzeumépületeket együtt rendezték be. A gyűjteményben ma már több mint négyezer tárgy látható, amelyek egytől egyig tanúbizonyságot adnak az alsóőri és környékbeli magyarság népi tárgyi kultúrájáról. A kiállításon berendezési tárgyak, bútorok, de a különböző mesterségekhez, az állattenyésztéshez, a földműveléshez, az asztalos szakmához kapcsolódó eszközök is láthatók, ahogy a vallási élet emlékei is. A gyűjtemény legértékesebb darabjai közé tartozik a vasvörösvári *Erdődy grófok* kocsija és szánkója, amiket *Ernő bácsi* restaurált. Két keze munkáját nemcsak a kiállítási tárgyak őrzik, hanem az épületek is, amiket szintén fel kellett újítani a múzeum megnyitása előtt.

Hosszú éveken keresztül nyílt napon várta az érdeklődőket és mutatta be a tárgyakat, ezeken a napokon népi ételeket főztek és magyar nótákat énekeltek. Mindegyik kiállítási darab történetét tudja, hogy kitől, honnan származik és azt is, hogy mire használták. Tudását és emlékeit a mai napig szívesen meg is osztja az érdeklődőkkel. Azok a csoportok, akik az elmúlt évtizedekben látogatást tettek az Alsóőri Otthon múzeumban, *Ernő bácsi*nak köszönhetően egy-egy érdekes történettel és egy magyar nótával térhettek haza, ezzel is szívükbe zárva egy darabot a burgenlandi magyarság életéről. A kiállítás folyamatosan bővül, sok esetben *Ernő bácsi* saját költségére is.

Ernő bácsi legnagyobb büszkeségére 1995. május 18-án két kormányfő látogatta meg az *Alsóőri Otthon* múzeumot: *Thomas Klestil* Ausztria szövetségi elnöke és *Göncz Árpád* Magyarország köztársasági elnöke. Rajtuk kívül *Karl Stix*, Burgenland tartományfőnöke is részt vett a találkozón és megtekintette a múzeumot. A kormányfők szavai és üdvözlő gondolatai a mai napig olvashatók a múzeum vendégkönyvében.

Mitbegründer des Unterwarter Heimathauses

Am 6. Oktober 1973 wurden die Gebäude und die Dauerausstellung des Heimathaus Unterwart feierlich eröffnet. *Theodor Kéry,* Landeshauptmann von Burgenland hielt eine Rede und Pater *Dr. Ferenc Iréneusz Galambos* weihte das Museum mit einem altüberlieferten Unterwarter Gebet. Acht Jahre dauerte es, bis die Exponate ihren endgültigen Standort fanden, als die Gründungsmitglieder am 8. Juni 1965 die Etablierung des für den Museumsbetrieb zuständigen Vereins bekannt gaben, und am 22. Juni einen Antrag auf Genehmigung bei der *Landessicherheitsdirektion* in Eisenstadt stellten. Ein neunköpfiges Gremium befürwortete die Gründung eines eigenen Vereins, der das Museum bis zum heutigen Tag betreibt. Von Anfang an war es Ziel solche kulturhistorisch, künstlerisch, naturwissenschaftlich und ethnographisch wertvolle Objekte zu sammeln, die für die Ungarn von Unterwart und der Oberen Wart von großer Bedeutung sind, und diese für die Nachwelt und Besucher zu bewahren und zu pflegen.

Neben *Ernő bácsi* unterstützten acht Personen die Initiative: *Dr. Károly Seper, Fritz Szabo, Tamás Szabó,* der Pate von Ernő bácsi,

der mit 67 Jahren aus Kanada ins Burgenland zurückgekehrt war, *István Farkas "Cilinder Pista"*, der mit Ernő bácsis Vater befreundet war. Zu den Gründungsmitgliedern gehörten weiters *Károly Kajtár*, *Gyula Horváth*, *Ferenc Fassl* und *Ernő Seper. Ernő bácsi* war persönlich in die Gründung des Vereins involviert. Die Gründungsmitglieder betrauten ihn mit der Aufgabe, den Antrag als Bevollmächtigter bei der *Landessicherheitsdirektion* einzubringen. Am 16. Juli lagen die Genehmigungen vor, so dass der Verein offiziell gegründet werden konnte. Die Funktion des Vorsitzenden wurde von *Dr. Károly Seper* übernommen, *Ernő bácsi* wurde Geschäftsführer. 1966 war er Obmannstellvertreter des Vereins, von 1971 bis 1975 war er geschäftsführender Obmann des Heimatmuseums und seit 1989 ist er Obmann.

Die Exponate waren zunächst auf dem Dachboden der *Alten Schule* untergebracht, danach wurden die gesammelten Gegenstände im alten Gasthaus, im Stall, im Keller und sogar in der Scheune von *István Farkas* aufbewahrt. Für den endgültigen Ausstellungsort gab es mehrere Ideen, zum Beispiel hätte man gerne das strohgedeckte Haus Nr. 33 vom Schulleiter *Vilmos Seper* gekauft. In Diskussion stand auch das ebenfalls strohgedeckte Holzhaus Nr. 2, bis schließlich das bis heute als Museum dienende Arkadenhaus vom Schulleiter *Vilmos Seper* gekauft werden konnte. Das Bauernhaus in der Oberen Hauptstraße 7 erwies sich sehr bald als zu eng für die bereits mehr als tausend Objekte, obwohl sowohl Stall als auch Scheune zur Ausstellungsfläche umgebaut wurden. Das obere Haus wurde um 1720 erbaut und 1850 von *György Luipersbeck*, dem Ururgroßvater von *Ernő bácsi,* gekauft. Die Museumsgebäude wurden von *Ernő bácsi* und *Prof. Franz Simon* aus Oberschützen gemeinsam eingerichtet.

Heute umfasst die Sammlung mehr als viertausend Objekte, die allesamt von der volkstümlichen Kultur der Ungarn in Unterwart und Umgebung zeugen. Die Ausstellung zeigt auch Einrichtungsgegenstände, Möbel, Werkzeuge aus den Bereichen Handwerk, Tierhaltung, Landwirtschaft und dem Zimmermannsberuf sowie Erinnerungen an das religiöse Leben. Zu den wertvollsten Stücken der Sammlung zählen die Kutsche und der Schlitten der *Grafen von Erdődy* in Rotenturm, welche von *Ernő bácsi* restauriert wurden. Nicht nur die Exponate bewahren die Arbeit seiner Hände, sondern auch die Gebäude, die vor der Eröffnung des Museums ebenfalls restauriert werden mussten. Zu sehen sind auch örtliche ungarische Trachten und Keramiken. Bereits seit vielen Jahren erwartet *Ernő bácsi* am Tag der offenen Tür gerne Besucher, präsentiert ihnen die Exponate, außerdem gibt es an diesen Tagen traditionelle Gerichte und es werden ungarische Lieder

gesungen. *Ernő bácsi* kennt die Geschichte jedes einzelnen Ausstellungsstücks, von wem und woher es stammt, wofür es verwendet wurde. Bis heute teilt er sein Wissen und seine Erinnerungen gerne mit Interessierten. Dank *Ernő bácsi* können jene, die das Museum in den letzten Jahrzehnten besuchten, um eine interessante Geschichte und einem ungarischen Lied reicher Unterwart verlassen und so die Erinnerung über das Leben der Ungarn im Burgenland im Herzen weitertragen. Die Ausstellung wird ständig erweitert, oft auf eigene Kosten von *Ernő bácsi.*

Zum größten Stolz von *Ernő bácsi* besuchten am 18. Mai 1995 zwei Regierungschefs das Heimathaus Unterwart: *Thomas Klestil,* Bundespräsident von Österreich, und *Árpád Göncz*, Präsident der Republik Ungarn. Mit ihnen besuchte auch *Karl Stix*, Landeshauptmann von Burgenland das Museum. Die Grüße und Dankesworte der Regierungschefs sind bis heute im Gästebuch des Museums zu lesen.

A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület alapítótagja

A *Burgenlandi Magyar Kultúregyesület* alapító gyűlését 1968. március 17-én tartották. *Ernő bácsi* is az alapító tagok között volt. Emlékei szerint már korábban is felmerült az ötlet, hogy a magyarságot valamilyen formában összetartsák. *"1949-1950 körül rendszerint szerveztek burgenlandi-stájer találkozót Grácban a Puntigam kocsmánál. Az alsóőri születésű Benkő József gráci diplomás tolmács okvetlen azt akarta, hogy legyen valami köttetés a stájer és a burgenlandi magyarok között."*

Ernő bácsi a *Burgenlandi Magyar Kultúregyesület* ellenőr funkcióját vállalta el. Az alapításkor tevékeny szerepet vállalt a szervezésben és a tagok mozgósításában. *"Akkoriban valahogy összekerültem a Plank Jóska édesapjával, meg a Pulay Lajossal. A Pulay Lajos volt a vezető a szigeti fociegyesületnél, én meg Alsőőrött. Sógornőm is szigeti volt, tehát én Szigethez igen közel álltam barátságilag. Aztán egy sportnapon beszéltünk róla, hogy egyszer össze kellene jönnünk valamit alapítani, később ez lett a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület. Odahívtam őket, hogy a Plank Miska bácsi is jöjjön el, meg a Lajos is, meg a Szeberényi Lajos és a Posch János, a bátyám, a Frigyes, a Balla Ernő, a Schuszter Charlotte, aki a Benkő Jóskának a lánya volt. Aztán ott volt még a Farkas József, Balázs Szepinek hívtuk."*

Az első találkozón a *Kántor kocsmá*ban a Gráci utcán nem voltak felsőőriek és ezt Ernő bácsi észrevette. *"Nekem föltűnt, hogy van egy kicsi, nem csak kicsi, hanem nagy hiba, hogy Felsőőrből nincs senki. Eszembe jutott, hogy a valamikori szomszédom tanító volt Őrálláson, Felsőőrben lakott. Magyarul beszélő, alsóőri születésű. Mondtam, hogy én beszélek vele, hogy vállalja az elnökséget. Így lett Moór János az első elnök. Szerintem jól cselekedtem, hogy feltűnt, hogy Felsőőrt azért nem szabad mégsem kihagyni."*

Ernő bácsi úgy emlékszik a Kultúregyesület alapítására, hogy mindenki támogatta, az alapítók és más egyesületek tagjai is szorosan együttműködtek. Ha voltak nehezebb időszakok, akkor is támogatólag lépett fel az elnökség és a közös célt tartották szem előtt. *"A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület akkor vonzó volt az emberek számára. Mondjuk úgy, hogy nem volt senki ellene. Egyetlen hibát sem tudnék mondani, egyetlen döntésnél sem. Voltak olyan döntések, ami kicsit keményebb volt, mint különben szokott lenni, de egyhangúlag lett meghozva. Kívánom, hogy ugyanígy menjen tovább az összedolgozás."*

Gründungsmitglied des Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins

Die Gründungssitzung des *Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins* fand am 17. März 1968 statt. *Ernő bácsi* war eines der Gründungsmitglieder. Er erinnert sich daran, dass bereits früher die Idee im Raum stand, sich für den Erhalt des Ungarntums zusammenzuschließen. *"Um 1949-50 fanden regelmäßig burgenländisch-steirische Treffen in Graz im Gasthof Puntigam statt. Der in Unterwart geborene Grazer Diplomdolmetsch Josef Benkő strebte eine Verbindung zwischen den burgenländischen Ungarn und Steirern an."*

Ernő bácsi übernahm im *Burgenländisch-Ungarischen Kulturverein* die Funktion des Kontrolleurs. Er nahm eine wichtige Rolle bei der Gründung und der Rekrutierung der Mitglieder ein. *"Seinerzeit kam ich mit dem Vater von Josef Plank und Ludwig Pulay zusammen. Letzterer war Leiter des Fußballvereins in Siget, ich hingegen in Unterwart. Meine Schwägerin war ebenfalls aus Siget, so war ich Siget sehr eng in Freundschaft verbunden. Anlässlich eines Sporttages kam das Gespräch darauf, dass wir uns zusammensetzen sollten, um uns zu organisieren – daraus sollte dann der Burgenländisch-Ungarische Kulturverein entstehen. Ich habe sie alle zusammengerufen: Miska Plank, Ludwig Pulay, Ludwig Szeberényi, János Posch, mein Bruder Frigyes, Ernő Balla, Charlotte Schuszter – die Tochter von Jóska Benkő. Und dann war noch Josef Farkas dort, den wir Seppi Balázs nannten."*

Die erste Sitzung fand im *Gasthaus Kántor* in der Grazerstraße statt, da fiel mir auf, dass niemand aus Oberwart dabei war. Ich sagte: *"Hier liegt ein großer Fehler vor, da niemand aus Oberwart hier ist. Mit fiel mein früherer Nachbar Johann*

Moór ein, der Lehrer in Oberdorf war und in Oberwart wohnte. Als gebürtiger Unterwarter sprach er ungarisch. Ich war bereit ihn zu fragen, ob er den Vorsitz übernehmen würde. So wurde Johann Moór der erste Obmann. Ich meine richtig gehandelt zu haben, denn Oberwart durfte auf keinen Fall bei dem Vorhaben fehlen."

Ernő bácsi erinnert sich, dass die Vereinsgründung von allen Seiten unterstützt wurde, der Vorstand und Mitglieder anderer Vereine haben eng zusammengearbeitet. Auch in schwierigen Zeiten trat der Vorstand vereint auf und verlor nie das gemeinsame Ziel aus den Augen. *"Der Burgenländisch-Ungarische Kulturverein war damals attraktiv für die Leute. Man kann sagen, dass keiner gegen die Initiative war. Einige Entscheidungen fielen schwerer als andere, wurden aber dennoch einstimmig gefällt. Ich wünsche, dass die Zusammenarbeit weiterhin so gut funktioniert."*

Kitüntetések

Ernő bácsi önzetlen és áldozatos munkájáért több elismerést és kitüntetést is átvehetett. 1973. október 26-án *Burgenland tartomány Arany medáljá*val tüntették ki, 1974. augusztus 15-én a tízéves *Alsóőri Sportegyesület* oklevéllel ismerte el az egyesületben végzett munkáját. Az egyesület a jubileumi évfordulók alkalmával sem felejette el *Ernő bácsi*t, így a szervezet huszonöt és harminc-éves fennállásakor is oklevéllel emlékeztek meg tevékenységéről. 1983-ban tiszteletbeli elnöke lett az *Alsóőri Vízügyi Intzémény*nek. 1994. március 1-jén díszjelvénnyel tüntette ki a *Gazdasági Szövetség.* 1995-ben B*urgenland tartomány kulturális díjá*t is átvehette.

Auszeichnungen

Für seine selbstlose und aufopfernde Arbeit erhielt *Ernő bácsi* mehrere Auszeichnungen und Anerkennungen. Am 26. Oktober 1973 wurde er mit der *Goldenen Medaille des Landes Burgenland* geehrt. Auch der *Unterwarter Sportverein* vergaß *Ernő bácsi* nicht und überreichte ihm zum Dank Ehrenurkunden, als der Sportclub sein 10-, 25- und 30-jähriges Bestandsjubiläum feierte. 1983 wurde *Ernő bácsi* zum Ehrenobmann der *Wassergenossenschaft Unterwart* ernannt. 1994 bekam er die Ehrennadel des *Wirtschaftsbundes.* 1995 erhielt er den *Kulturpreis des Landes Burgenland.*

Ernő bácsi bölcsességei | Ernő bácsis Lebensweisheiten

"Béke teszi a házat boldoggá."

"Marhaságra mindig kapható voltam."

"Szép volt fiatalon. Öregnek nem jó lenni, jementek az idők, én nem igyekeztem, hogy jemenjen."

"A sors igen mellém állott. Sok rossz sorsjegyet húztam én, mindegyiken lehetett volna picit javítani."

"Szerencsém van, hogy itt vagytok, jobb dolog, mint a beszélgetés nem létezik."

"Igen sok jó oldal volt az életben, a rosszabbik feléről is."

"Je öfter ich eintrete, umso besser gefällt mir mein Werk." (Denn jeden einzelnen Nagel habe ich platziert).

"Kinéz az öröm belüről."

"Örülök, hogy én voltam a múzeum létrehozásának jobbik keze, nagyon szívesek voltak a falusi népek."

"Nagyon szeretem a mesterségemet, de még jobban szerettem a mestereimet – egy árva rossz szót nem mondtak nekem."

"A féltékenység a legnagyobb hülyeség."

"Der Neid frisst die Leute."

"Az énekhang az Isten adott tehetség, ki kell használni."

"Wo ein schönes Mädel war, dort war auch ich zu finden."

"Ahány nyelved van, annyi ember vagy."

"Úgy lökte az autóajtót, mint a sparhelt."

"Na, csak stillül!"

"Földre szállt angyal"

"Egy katona hazajött fronturlaub-ra, akkor vezették be a piros petróleumot: Édesanyám, megbolondult az egész világ, mert rumot tesznek a lámpába!"

"Az nem derék, ha fáj."

"Az a ló, aki a zabot megszolgálja, soha nem kapja meg."

"Nem gond, ha rövid a haja, amíg nem rövid az ész."

"Régebben tudtak szép nótákat írni, a magyar nótáknak a szövege olyan megható, nincs az a németben. Azt be kell vallanunk, aztán kész."

"Milyen csinosak voltak a lányok, ezek mind férjhez mentek, csak nem mind énhozzám."

"Én sem tudok többet, mint más, de engem többet érdekel."

"Az éneket meg lehet tanulni, de nem úgy, mint aki veleszületett."

Ernő bácsi néhány kedvenc nótája

Ernő bácsi a mai napig szeret énekelni. A magyar nóták dallamai és szövegei nemcsak a fejében, hanem a szívében is ott vannak. *"Én mindig azt néztem, hogy az ének ne vesszen ki, mert rendesen mulatni csak magyarul lehet."* Az *Alsóőri Otthon* múzeumban nem volt olyan látogató az elmúlt évtizedek alatt, aki ne hallotta volna *Ernő bácsi* előadásában a magyar nótákat. *"Az a látogatás nem volt (a múzeumban), hogy ne énekeltem volna egyet."* Fiatalkorában sok helyen fizettek is neki azért, hogy magyar dalokat énekeljen. Sokszor reggel 5-6 óráig szólt az ének a *Kántor kocsmá*ban a Gráci úton. Voltak olyan hidegek is, hogy a bálok után ráfagyott az inge a haza úton, amit gyalog tett meg. *"A magyar nótának nincs párja – olyan megható, kötelesség továbbadni."* – mondta *Ernő bácsi,* ezért szeretnénk megosztani néhányat legkedvesebb dalai közül.

Einige der Lieblingslieder von Ernő bácsi

Ernő bácsi liebt es bis heute zu singen. Die ungarischen Melodien und Weisen hat er nicht nur im Kopf, sondern er trägt sie auch in seinem Herzen. *"Ich habe immer danach getrachtet, dass das Singen nicht verstummt, weil richtig feiern kann man nur auf ungarisch."* In den letzten Jahrzehnten gab es keinen einzigen Besucher im Heimathaus Unterwart, der nicht einige ungarische Lieder von ihm gehört hat. *"Es gab keine Führung (im Museum), bei der ich nicht gesungen hätte."* In seiner Jugend wurde er oft eingeladen, ungarische Lieder zu singen. Im *Gasthaus Kántor* in der Grazer Straße wurde oft bis fünf, sechs Uhr morgens gesungen. Manchmal war es auf dem Nachhauseweg zu Fuß dermaßen kalt, dass das nach der langen Ballnacht durchgeschwitzte Hemd am Leib gefror. *"Das ungarische Liedgut ist ohne gleichen – so ergreifend, dass es unsere Pflicht ist, dieses weiterzugeben."* – sagte *Ernő bácsi.* Aus diesem Grund möchten wir hier einige seiner Lieblingslieder teilen.

Erre alá vannak szalmakazalok...

Amikor én...

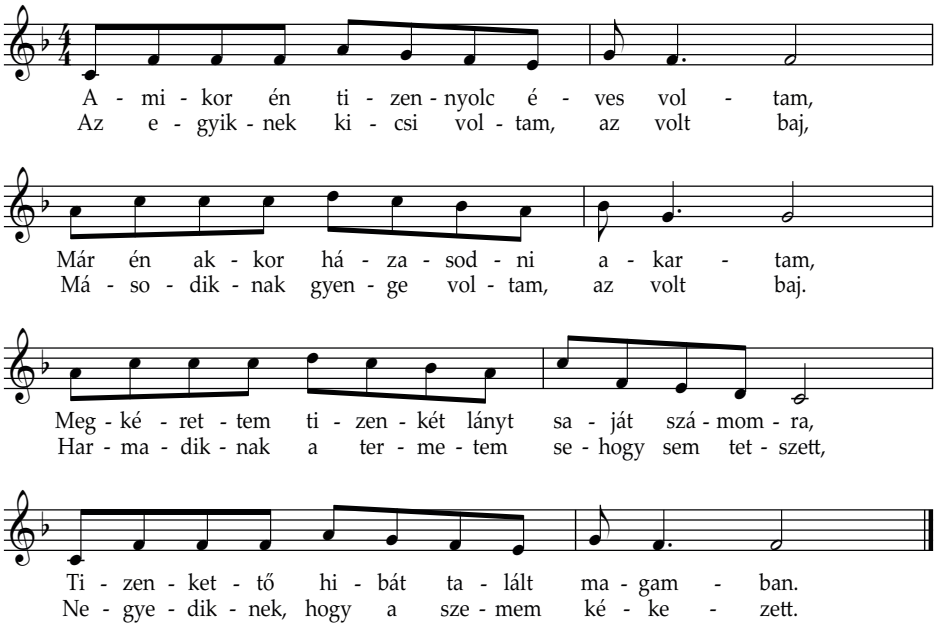

Ötödikben m Párizsból jö tem,
Hatodikban m lőtt tojó tem,
Hetedikben a vagyon nagyok vé s lő t,
Nyolcadikban pénzem m sikló t.

Kilencedikben szivarfüstö m állta,
A tizedikben bajszos leégy várta,
Tizenegyedikét sajnálva sebesülés em adja,
Tizenkettedikben m megfájdz sem.

Így tehetős m,megsemmi zaskén
Bőrönttal tömött el a vilá .
Bőrönttel tömött el a nagyvilágm at,
Hazamegyek mluatom mag mat.

Rossz szabású somvári k megcicáml,
mert a cica megjegyzi az egyretlenrebet.
Énm egy á sem tehetem a kezemet.

Gyere, Bodri kutyám...

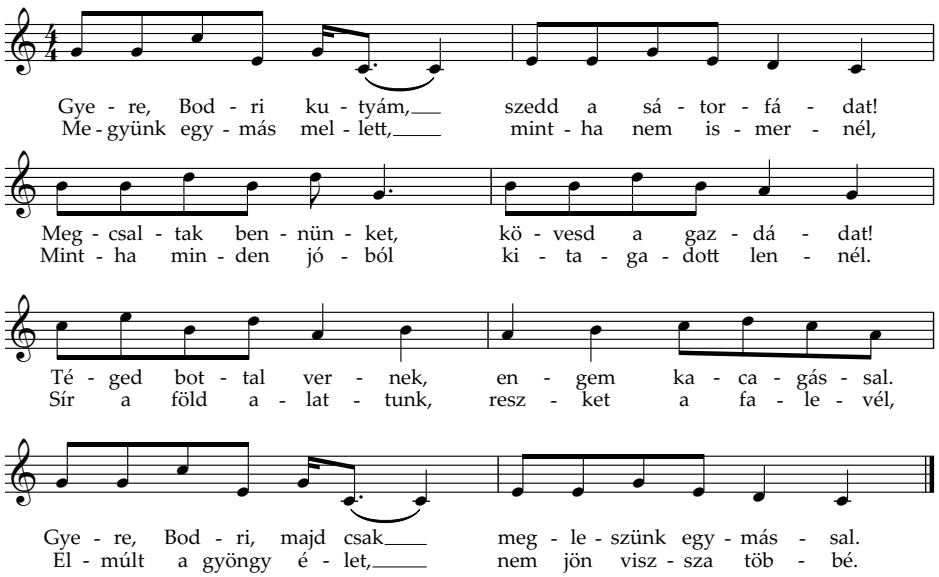

Egyen ás mellett menjünk inkább tovább.
Miért hogy akkor legyen legyen emlékünk a.
Ne könnyezz, jó pajtás, menjünk csak előre...
Majd csak megpihenünk, kint a temetőben.

Gyere velem az erdőbe...

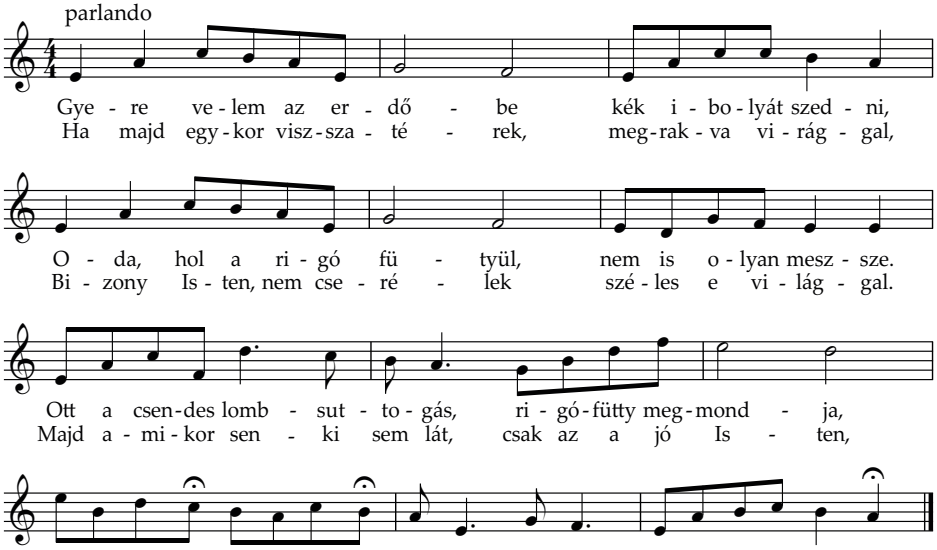

Kék nefelejcs...

Lányok, lányok...

Pinka partján...

Húzd rá, cigány, hadd hallassad,
Oda nem hívnak bús szakadáig
Hadd hallassam így artbetyárságom,
Legalább így lemaradván.

Leszakítják a rózsát...

Szagos a rozmaring...

Nem ám az az asszony, nem ám az az asszony,
ki nek kis kék gyűrűje van
Hanem az az asszony, ha nem az az asszony,
ki nek szép ágya van
Szép ráf ödi nek vi,s zárja ra ereszti,
Kül s szemmel né zi,bül s szemmel né zi,
mikor más ö eli.

Nem ám az az emö r,nem ám az az emö r,
ki nek szép ű ű ű,
Hanem az az emö r,ha nem az az emö r,
kinek szép fia van.
Mit ér az a szép ló tündöklő szerszáma,
ha in nen sem szép eg gyű ,ha in nen sem szép eg gyű
az li és ka aráö '!

Udvaromban, babám...

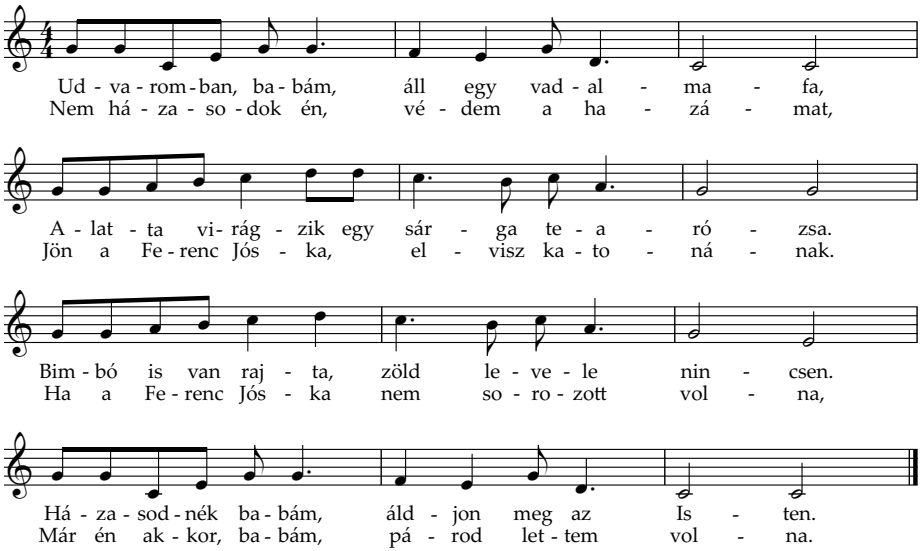

Jöa ps tás leg y ,h za a levelet,
Hz za a lev let,j tja a k zemb .
Meg llj,b ra k sláy ,m eg g ztb n ,
Fgn ég te szív d z eg m tu áf ájn .

Jeg s ak h gn z iv zet k n ,
Ismeretlenk sláy n k z meg zeretn .
Ölel n ak rom ,n m h jb ak rom ,
Csk n ak rom ,d n m az ég g lamb n .

Da dallamokat kotázta | Satz: Ilyés Márton

Tájszótár

Az *Ernő bácsi*val készült interjúk során néhány már feledésbe merülő tájszót is tanultunk. Összegyűjtöttük a burgenlandi magyarságnál a mai napig használatban lévő szavakat.

Dialektwörter

Im Laufe der Gespräche mit *Ernő bácsi* sind wir auf einige in Vergessenheit geratende Dialektwörter gestoßen. Wir haben hier einige Begriffe gesammelt, welche bis heute in der Alltagssprache der Burgenlandungarn gebräuchlich sind.

tájszó	**magyar**	**német**
anyok	anya	Mutter
aptyok	apa	Vater
badlás, hí	padlás	Dachboden
bincsül	kíván	wünschen
birua	polgármester	Bürgermeister
boag	mérleg	Waage
bokhéndli	rántott csirke	Backhuhn
borsóleves	bableves	Bohnensuppe
borsua	borsó	Erbse
bungua	dongó	Hummel
ciamester	miseszolga	Messdiener
csöndír	rendőr	Polizist
csörge	töpörtyű	Grammeln
disznuakörte	galagonya	Weißdorn
dobuas	kisbíró	Kleinrichter
dúgoznyi	dolgozni	arbeiten
előkötin	kötény	Schürze
emeletes madár	gólya	Storch
epernye	eper	Erdbeere
erciny	pénztárca	Geldbörse
fehíerníp	asszony	Frau
fehír spriccér	fehér fröccs	weißer Spritzer
fenfüt	paprikás csirke	Paprikahuhn
föheny	homok	Sand
förönyi	fürödni	baden

ganaj	trágyalé	Gülle
gánica	babsterc	Bohnensterz
gázsola	csiga	Schnecke
grádics/grádits	létra	Leiter
hajma	hagyma	Zwiebel
hánzli	csizmafelhúzó	Schuhknecht
háskua	háskó	Zaundurchgang
himpiér	málna	Himbeere
hozzánéző	néző	Zuschauer
idehúzódnak	ideköltöznek	umziehen
innya	ital	Getränk
irka	füzet	Heft
jemënëk	elmegyek	ich gehe weg
jepazall	elpazarol	verschwenden
kalán	kanál	Löffel
kaléndár	naptár	Kalender
kádzsojja/kágyola	csiga	Schnecke
keresztes fenyő	lucfenyő	Fichte
kiezifík	kézifék	Handbremse
kikelle	borsó	Erbse
klumpett	vacak	Ramsch
koakhangya	barka	Palmkätzchen
kocsona	kocsonya	Sulz
kölnér	pincér	Kellner
kössíg	önkormányzat	Gemeindeamt
kukac	toboz	Tannenzapfen
krobót	horvát	Kroate
krumpi	krumpli	Kartoffel
kukukk	kakukk	Kuckuck
lajtorja	létra	Leiter
lábos	fazék	Kochtopf
lud	liba	Gans
lú	ló	Pferd
mellén	mellény	Weste
mihi	méh	Biene
minerálvíz	ásványvíz	Mineralwasser
molki	tejsavó	Molke

murkon/murkony	sárgarépa	Karotte
muskándli	muskátli	Pelargonie
nídzs	négy	vier
nyulica	rókagomba	Eierschwammerl
ómama	nagymama	Großmutter
ópapa	nagypapa	Großvater
pantalan	szövetnadrág	Stoffhose
pemzli	ecset	Pinsel
perepli	esernyő	Regenschirm
pihi	csibe	Kücken
piros spriccér	vörös fröccs	Roter Spritzer
pipihús	csirkehús	Hühnerfleisch
pontyos	terhes	schwanger
pulka	pulyka	Pute
riapa	fehérrépa	Weiße Rübe
riece	kacsa	Ente
rikálni	kiabálni	schreien
ruadas	léckerítés	Bretterzaun
snicli	rántott hús	Schnitzel
suasstángli	sóskifli	Salzstangerl
spiráli hácung	központi fűtés	Zentralheizung
súó	sulyó	Vorschlaghammer
súk	sulyok	Schlägel
szakasztua	kenyérkelesztő	Gärkorb
szárnyas egér	denevér	Fledermaus
szerház	tűzoltóház	Feuerwehrhaus
szomi	szomjas	durstig
tanítua	tanár	Lehrer
tórógráblja	gereblye	Rechen
törüköző	törölköző	Handtuch
tik	tyúk	Henne
tikola	tyúkól	Hühnerstall
uama, uamáslepény	alma, almáspite	Apfel, Apfelkuchen
urbiszli	borsó	Erbse
vánkos	párna	Polster
villany	lámpa	Lampe
vörösrépa	cékla	Rote Rübe

Forrásjegyzék | Quellen:

- Szabó Ernővel készült interjúk | Interviews mit Ernst Szabo, Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
- Baumgartner Gerhard: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században (Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet) 2008
- Seper Károly: Alsóőr történetéből (2014)
- mű szerző nélkül / ohne Autor, Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein: Őrség (1983)
- mű szerző nélkül/ohne Autor, Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein: Őrség (1999)
  mű szerző nélkül / ohne Autor, Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
- www.orsegiparaszthazunk.blogspot.com
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Moór_Anna

Felhasznált képek | Bildnachweise:

címlap | Deckblatt	#viewitlikejenni
4. oldal | Seite	#viewitlikejenni
7. oldal | Seite	#viewitlikejenni
9. oldal | Seite	#viewitlikejenni
11. oldal | Seite	Gaál Károly néprajzkutató
13. oldal | Seite	Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 109. o.
16. oldal | Seite	#viewitlikejenni
18. oldal | Seite	Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 28. o.
19. oldal | Seite	Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 142. o.
21. oldal | Seite	Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012 144. o.
22. oldal | Seite	#viewitlikejenni
23. oldal | Seite	#viewitlikejenni
24. oldal | Seite	Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 144.o.
24. oldal | Seite	#viewitlikejenni

25. oldal | Seite #viewitlikejenni
26. oldal | Seite #viewitlikejenni
28. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 123.o.
30. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 111.o.
31. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 115.o.
33. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 115.o.
33. oldal | Seite #viewitlikejenni
34. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 120.o.
36. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 118.o.
38. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 7.o.
39. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 8.o.
40. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 153.o.
42. oldal | Seite Alsóőr régi felvételeken/Unterwart in Alten Aufnahmen, UMIZ-Helytörténeti Bizottság, Alsóőr 2012, 141.o.
44. oldal | Seite #viewitlikejenni
49. oldal | Seite #viewitlikejenni
51. oldal | Seite #viewitlikejenni
53. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
53. oldal | Seite UMIZ Ungarisches Medien- und Informationszentrum
55. oldal | Seite UMIZ Ungarisches Medien- und Informationszentrum
57. oldal | Seite UMIZ Ungarisches Medien- und Informationszentrum

58. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
59. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
60. oldal | Seite UMIZ Ungarisches Medien- und Informationszentrum
61. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
64. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
65. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
80. oldal | Seite Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
80. oldal | Seite #viewitlikejenni
hátlap | Rückseite #viewitlikejenni

IMPRESSZUM | IMPRESSUM

Kiadó | Herausgeber:

Burgenlandi Magyar Kultúregyesület
Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein
A-7400 Oberwart, Wiener Str. 47
Tel: +43 (0)3352/38489
E-Mail: office@bukv.at
www.bukv.at

Szerkesztőség és nyomdai előkészítés | Redaktion und Druckvorbereitung:

Molnár Barbara, MA
Mag.ª (FH) Prascsaics Carmen
Sulyok-Nagy Alexandra, MSc

Lektor | Lektorin:
Mag.ª Seper Marianne

Felelős kiadó | Für den Inhalt verantwortlich:

Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein

Nyomda | Druck:

Schmidbauer GmbH
Wiener Straße 103
A-7400 Oberwart

Die Vereinszeitschrift des
Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereines
ŐRSÉG - DIE WART
wird aus den Mitteln der Volksgruppenförderung des
Bundeskanzleramtes finanziert.

BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH

Nr. 63 Dezember 2021

A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület
tájékoztató lapja

Informationsblatt des
Burgenländisch-Ungarischen Kulturvereins

www.bukv.at